

HELSINGIN YLIOPISTO

Oikeustulkkauskooulutuksen toteutuminen Suomessa

Tulkin näkökulma

Niina Nyberg
Pro gradu -tutkielma
Käännös- ja tulkkausviestintä (suomi–englanti)
Kielten laitos
Helsingin yliopisto
Toukokuu 2020

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Kääntämisen ja tulkkauksen maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Käännös- ja tulkkausviestintä			
Tekijä – Författare – Author Niina Nyberg			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Oikeustulkkauslaitoksen toteutuminen Suomessa – tulkin näkökulma			
Työn laji – Arbetets art – Level	Aika – Datum – Month and year Toukokuu 2020	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 48s. + liitteet 3s.+ englanninkielinen lyhennelmä 6s.	
Tiivistelmä – Referat – Abstract Pro gradu -tutkielman aiheena on oikeustulkkauslaitoksen toteutuminen Suomessa. Tarkastelen tutkielmassani sitä, kuinka ensimmäiset oikeustulkkauslaitoksen koulutusohjelmat ovat pystyneet vastaamaan vuonna 2008 valmistuneessa oikeustulkkauslaitoksen selvityshankkeessa esiin tulleihin haasteisiin. Olen tutkinut toteutumista haastatteleamalla oikeustulkkauslaitoksessa olevia tulkkeja.			
Suomessa vieraskielisten määrä on kokenut huomattavan pyrähdysten, mistä johtuen myös tulkkauslaitoksen määrä Suomen viranomaisissa on kasvanut. Oikeustulkkeille ei kuitenkaan ole asetettu laissa pätevyysvaatimuksia, vaan kuka tahansa voi nimetä itsensä tulkiksi. Tulkkaus on kuitenkin tärkeä osa viranomaisen ja asianosaisen välistä kommunikaatiota, ja tulkkauslaitoksen epäonnistumisella voi olla vakavia seurauksia tulkittavan henkilön oikeusturvaan. Asiantuntijaryhmän kokoama oikeustulkkauslaitoksen selvityshanke toimi pohjana Suomessa tehtäville oikeustulkkauslaitoksen uudistuksille, ja selvityshankkeessa pyrittiin selvittämään tapoja kehittää oikeustulkkausta. Koulutus ja tulkkeiden auktorisointi nousivat keskeisiksi kehityksen kohteiksi. Koska Suomeen järjestetyn oikeustulkkauslaitoksen tavoitteena näyttäisi näin olevan luoda pohja oikeustulkin järjestäytyneelle ammattilaiselle, valitsin haastateltaviksi tulkeiksi opiskelijoita sellaisista oppilaitoksista, joista valmistunut voi suoraan hakea oikeustulkkauslaitokseen merkitsemistä.			
Tutkielmassa todettiin, että asiantuntijaryhmän esittämistä ehdotuksista oikeustulkkauslaitoksen kehittämiseksi monet toteutuivat. Koulutuslaitoksen järjestäjäksi valikoitui ehdotuksen mukaan virallinen tahon, sillä koulutusta tarjoavat mm. Tampereen Aikuiskoulutuskeskus, Helsingin yliopisto, Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Tampereen yliopisto. Haastateltavien mukaan samaan opetukseen osallistui useamman kielen tulkkeja ja osa koulutuslaitoksista oli suoritettavissa työn ohella. Eri oppilaitosten opetussuunnitelmissa oli kuitenkin eroja, joten opintokokonaisuuksien joustavuus vaihtelee oppilaitoksittain. Voidaan kuitenkin katsoa, että asiantuntijaryhmän ehdotukset koulutuslaitoksen joustavuudesta ja kustannustehokkuudesta usean eri kieliryhmän samanaikaisen opetuksen kannalta ovat pääasiassa toteutuneet.			
Haastattelussa tuli esille, että tulkit arvostivat erityisesti oikeustieteellisten opintojen osaa koulutuslaitoksessaan. Tulkit arvostivat myös tulkkausmenetelmien ja sanaston harjoittelua. Kritiikkiä sai osakseen kuitenkin kuiskaustulkkauslaitoksesta ja prima vista -tulkkauslaitoksesta koostuva yhdistelmä tulkkauslaitos, sillä menetelmän käyttö ei ole todellisuuteen verrattavissa. Kyseisen tulkkauslaitoksen sijaan tulkit ehdottivat harjoitusta, jossa simuloitaisiin oikeudenkäyntiä.			
Asiantuntijaryhmän ehdottama koulutuslaitoksen järjestäminen tulkkeiden erilaisten taustojen ja kokemuspohjien huomioonottamisen kannalta on kuitenkin jäänyt vakaaksi. Tulkeille keskeiset arvot ovat haastateltavien pohjalta koulutuslaitokseen osallistuville ammattitulkeille itsestään selvyksiä. Koska koulutuslaitoksen päävaatimukset ovat korkeat ja koulutuslaitokset rajalliset, voi koulutuslaitoksen ulkopuolelle jäädä se ryhmä, joka oikeusviranomaisten keskuudessa herätti eniten epävarmuutta: harvinaisten kielten tulkit. Vaikka oikeustulkin koulutus on osoittautunut hyödylliseksi tulkkiopiskelijoiden parissa, näyttäisi siltä, että koulutuslaitokseen on päässyt opiskelemaan pääasiassa ammattitulkeja, joille tulkin ammattitaidon kulmakivet ovat jo ennestään tuttuja.			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords oikeustulkkaus, oikeustulkkauslaitos, oikeustulkki, oikeustulkkauslaitoksen opinnot, tulkkaus, tulkki			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston e-thesis-tietokanta			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuksen tavoite ja rajaus.....	2
1.2	Aiempi tutkimus	4
2	Oikeustulkkauksen tausta ja nykytila	7
2.1	Oikeustulkkaus ja sen ongelmat	8
2.2	Oikeustulkausta koskeva lainsäädäntö	13
2.2.1	Tulkkausdirektiivi	13
2.2.2	Oikeus tulkkaukseen	14
2.2.3	Tulkkia koskeva lainsäädäntö	16
2.2.4	Oikeustulkin etiikka	18
2.3	Auktorisointi ja tulkkierekisteri	19
2.3.1	Oikeustulkkierekisteri	19
2.3.2	Auktorisoidun kääntäjän tutkinto	21
2.4	Koulutus	22
2.4.1	Koulutus kansainvälisesti.....	22
2.4.2	Oikeustulkkauuskoulutus Suomessa	24
3	Tutkimustehtävä, metodit ja tutkimuksen toteutus	29
3.1	Oikeustulkkauksen koulutusohjelmien valikointi	29
3.2	Haastateltavien tulkki-anonymiteetti	31
4	Tutkimustulosten analyysi ja pohdinta	31
4.1	Oikeustulkki-koulutusjärjestelmän kehittäminen	32
4.2	Oikeuskielen koulutus ja käytännön harjoittelu	36
4.3	Eettiset periaatteet ja kielitaidon kehittäminen.....	38
5	Päätelmät.....	40
	Lähdeluettelo.....	43
	Liite 1: Haastattelukysymykset.....	49

Liite 2: Haastattelusuostumus	51
Summary	52

1 Johdanto

Viranomaisten ja tulkkausalan keskeisistä tahoista koostunut asiantuntijaryhmä¹ sai vuonna 2007 tehtäväkseen selvittää oikeustulkkauksen tilanne Suomessa. Opetusministeriön rahoituksella tehdyssä selvityksessä asiantuntijaryhmän oli tarkoitus kartoittaa oikeustulkkauksen haasteita mahdollisia jatkotoimenpiteitä varten. Tarve vuonna 2008 valmistuneelle selvitykselle kumpusi mm. kasvavasta vieraskielisten henkilöiden määrästä, mikä Suomessa merkitsi sitä, että enenevä osa väestöstä ei kykenisi asioimaan Suomen kansalliskielillä. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 2, 8.) Vieraskielisellä henkilöllä tarkoitetaan tässä yhteydessä sellaista henkilöä, jonka äidinkieli on jokin muu kuin suomi, ruotsi tai saame. Suomessa asuva vieraskielinen väestö onkin kasvanut yli kaksinkertaiseksi viimeisten kymmenen vuoden aikana. Kun asiantuntijaryhmä aloitti tutkimuksensa 2007, Suomen vieraskielisten määrä oli 172 928. Yli kymmenen vuotta myöhemmin vuoden 2018 loppuun mennessä Suomessa asui lähes 392 000 vieraskielistä henkilöä, mikä merkitsee 7,1 % väestöstä. (Tilastokeskus 2019.)

Suomessa vieraskielisten määrä on kokenut huomattavan pyrähdysten muun muassa kansainvälisen yhteistyön ja vapaan liikkuvuuden ansiosta. Vieraskielisten henkilöiden ryhmä tulee välttämättä jossakin vaiheessa tilanteeseen, jossa he tarvitsevat tulkin apua, ja asiantuntijaryhmä ennusti tulkkauksen tulevan yhä suuremmaksi osaksi viranomaisten työtä. Oikeusturvan toteutumiseksi kaikille Suomen kansalaisille on taattava mahdollisuus ilmaista itseään, saada tietoa oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan kielellä, jota he ymmärtävät. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 7–8.)

Suomen valtion viranomaisissa sekä tuomioistuimissa yksityishenkilön on oikeus käyttää käsittelykielenä Suomen kansalliskieliä suomea tai ruotsia (Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4: 4 luku: 1 §; Kielilaki 6.6.2003/423: 1 §, 10 §). Asioidakseen muun muassa viranomaisessa maan kieliä osaamaton tarvitsee tulkkaa.

---

¹ Asiantuntijaryhmässä edustettuina tahoina olivat Opetushallitus, opetus- ja oikeusministeriö, käännöstieteen ja tulkkauksen opintoja tarjoavat yliopistot, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto (SKTL), Suomen viittomakielen tulkit ry, Helsingin seudun asioimistulkkipalveluskeskus, ulkomaalaispoliisi, Helsingin käräjäoikeus, Suomen asianajajaliitto sekä Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia (2008: 2).

Yksityishenkilöllä on oikeus käyttää omaa kieltään ”viranomaisen aloitteesta vireille tulevassa asiassa, joka välittömästi kohdistuu hänen tai hänen huollettavansa perusoikeuksiin tai joka koskee viranomaisen hänelle asettamaa velvoitetta” (Kielilaki 6.6.2003/423: 10 §). Viranomaisen on tällöin viran puolesta järjestettävä yksityishenkilölle maksuton tulkkaus (Kielilaki 6.6.2003/423: 18 §). Vuonna 2010 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä loi lisäpohjaa oikeustulkkausten uudistuksille Suomessa määrittämällä tulkkausten vähimmäisvaatimukset ja kehottamalla jäsenvaltioita ryhtymään konkreettisiin toimenpiteisiin perustaakseen pätevien tulkkiin ja kääntäjien rekisterit, jotta voidaan taata sellaisten rikoksista epäiltyjen ja syytettyjen oikeusturva, jotka eivät ymmärrä rikosoikeudellisissa menettelyissä puhuttua kieltä (HE 39/2015). Asiantuntijaryhmässä edustettuina olevat tahot pitivät tärkeänä luoda Suomeen yhtenäinen järjestelmä oikeustulkausta varten, jotta oikeustulkausta tarvitseville olisi saatavilla kuhunkin tapaukseen sopiva ammattitaitoinen tulkki. Järjestelmään katsottiin kuuluvan ainakin koulutusjärjestelmä ja laillistamismenettely oikeustulkkina toimiville. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 2, 14.)

Oikeustulkkausten selvityshanke toimi pohjana Suomessa tehtäville oikeustulkkausten uudistuksille, ja hankkeen tuloksia on huomioitu useassa oikeustulkkausten kehittämistä käsittelevässä tutkimuksessa ja lainsäädäntöasiakirjassa (esim. HE 63/2013 vp Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta ja Piipon vuonna 2016 valmistunut opinnäytetyö *Oikeustulkkausten haasteet*). Tarkastelen tutkielmassani sitä, millä tavoin asiantuntijaryhmän oikeustulkkausten selvityshankkeessa suunnitellut toimenpiteet oikeustulkkausten haasteiden selättämiseksi ovat toteutuneet oikeustulkkaukseen erikoistuvassa koulutuksessa. Olen tutkinut toteutumista haastatteleamalla oikeustulkkauskoulutuksessa olevia tulkkeja.

1.1 Tutkimuksen tavoite ja rajaus

Tarkastelen tutkielmassa sitä, kuinka ensimmäiset oikeustulkkausten koulutusohjelmat ovat pystyneet vastaamaan asiantuntijaryhmän havaitsemiin oikeustulkkausten haasteisiin ja huoliin. Poimin oikeustulkkauksessa havaitut

ongelmakohdat vuonna 2008 valmistuneesta oikeustulkkauden selvityshankkeesta, jossa haasteet on tuotu esille usean edustajaryhmän näkökulmasta. Selvityksen päämääränä oli kehittää toimenpiteitä oikeustulkkauden edistämiseksi. Selvitän tutkielmassani, kuinka hyvin selvityksessä tuotuja ongelmakohtia on onnistuttu ratkaisemaan oikeustulkeille suunnatussa koulutuksessa. Tarkastelen koulutuksen toteutumista ensisijaisesti koulutukseen osallistuneiden tulkkien näkökulmasta, mutta käsittelen analyysissäni myös osittain sitä, miten asiantuntijaryhmän odotukset ovat toteutuneet oppilaitosten opetusohjelmissa.

Vuonna 2010 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston tulkkausdirektiivi tarkensi oikeustulkkauden laadun ja saatavuuden vaatimuksia rikosoikeudellisissa menettelyissä ja loi pohjan tulkkierekisterin järjestämiseen. Suomeen vuonna 2016 perustetun oikeustulkkierekisterin päämääränä on edistää riittävän pätevien tulkkien saatavuutta oikeudellisiin menettelyihin (Laki oikeustulkkierekisteristä 17.12.2015/1590). Koska oikeustulkkaukseen erikoistuvan koulutuksen yksi tavoitteista on antaa tulkille edellytykset hakea merkintää oikeustulkkierekisteriin, olen valinnut haastateltavat tulkit sellaisista oikeustulkkauden koulutusohjelmista, joista valmistuttuaan tulkki voi suoraan hakea rekisteriin. Oikeustulkkierekisterilautakunnan päätöksellä Diakonia-ammattikorkeakoulun (jäljempänä Diak) asioimistulkkauden AMK-tutkinto sekä Helsingin yliopiston kääntämisen ja tulkkauden maisteriohjelman oikeustulkkauden opintosuunnan korkeakouluopinnot täyttävät valtioneuvoston asetuksen mukaiset rekisteriin merkitsemisen edellytykset. Näiden korkeakouluopintojen lisäksi oikeustulkin erikoisammattitutkinnon onnistuneesti suorittanut tulkki voi hakea rekisteriin. (Opetushallitus 2020c.) Tampereen Aikuisopetuskeskuksen tarjoaa erikoisammattitutkintoon valmistavaa koulutusta, ja tavallisesti ainoastaan kyseiseen koulutukseen osallistunut suorittaa tutkinnon (TAKK 2018; E. Tsavro, henkilökohtainen tiedonanto, 7.2.2019). Lokakuussa 2019 oikeustulkkierekisterilautakunta päätti, että rekisteriin voi hakea myös korkeakoulututkinnon ja oikeustulkkauden erikoistumiskoulutuksen suorittanut sekä Tampereen yliopiston oikeustulkkauden opintokokonaisuuden sisältävät monikielisen viestinnän ja käännettieteen maisteriopinnot suorittanut henkilö (Opetushallitus 2020c). Korkeakoulututkinnon suorittaneille tulkeille oikeustulkkauden erikoistumiskoulutukseen voi osallistua Diakissa (Diak 2019a).

Tutkimustani varten haastattelen neljää tulkkiä, jotka ovat joko suorittaneet oikeustulkkaukseen erikoistuneen koulutuksen tai ovat tutkielman kirjoitushetkellä suorittamassa opintoja. Koska tutkielmaan valikoituneet haastateltavat ovat nimenomaisesti oikeustulkkaukseen erikoistuneeseen koulutukseen osallistuneita tulkkeja, ei Diakin asioimistulkkauksen AMK-tutkinnon opiskelijoita ole huomioitu tutkielmassa, vaikka tutkinto antaakin oikeuden hakea oikeustulkkierekisteriin merkitsemistä. Diak tarjoaa kuitenkin kevyemmän oikeustulkkauksen erikoistumiskoulutuksen, johon osallistuneita tulkkeja on tutkielmaa varten haastateltu. Tutkielmaani varten haastattelemani tulkit ovat siis osallistuneet Helsingin yliopiston koulutukseen, oikeustulkin erikoisammattitutkintoon valmistavaan koulutukseen tai oikeustulkkauksen erikoistumiskoulutukseen. Tampereen yliopiston oikeustulkkauksen opintokokonaisuuden suorittaneita tulkkeja ei tätä tutkielmaa varten haastateltu. Haastateltavien yksityisyyttä suojellakseni en voi antaa haastateltavista tarkempia tietoja.

Haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina yksilöhaastatteluina. Tarkoitukseni on selvittää, miten tulkit ovat kokeneet koulutuksen hyödyllisyyden selvityksessä esitettyjen haasteiden kannalta ja onko koulutuksesta ollut apua oikeustulkin työhön konkreettisesti. Vertaan tulkkien kokemusten lisäksi yleisesti sitä, onko koulutus järjestynyt asiantuntijaryhmän raportissa ehdotetulla tavalla. Tarkoitukseni on selvittää muun muassa seuraavat asiat:

1. Millä tavoin nykyinen oikeustulkkauksen koulutusjärjestelmä on ottanut mallia asiantuntijaryhmän raportin ehdotuksista?
2. Millä tavalla oikeustulkkauskoulutuksessa olevat tulkit kokevat oikeuskielen koulutuksen ja käytännön harjoittelun?
3. Millaisina oikeustulkkauskoulutuksessa olevat tulkit kokevat eettisten periaatteiden oppimisen ja kielitaidon kehittämisen osana koulutusta?

Rajaan tutkimukseni puhuttujen kielten tulkkaukseen, joten viittomakielen tulkkaus sekä muut vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelut jäävät tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkin pääasiallisesti oikeustulkkauskoulutusta, joten muut kuin oikeustulkkaukseen erikoistuvat koulutukset rajautuvat pääasiallisesti tutkimuksesta pois.

1.2 Aiempi tutkimus

Koska oikeustulkkaukseen erikoistuva koulutus on Suomessa vasta alkutekijöissään, ei oikeustulkin koulutusta sen nykyisessä muodossa ole vielä kovin paljon tutkittu.

Oikeustulkkaukseen suuntautuvia tutkimuksia on kuitenkin tehty, mutta tutkimustyö keskittyy usein tulkkiin tai tulkin työhön itsessään ja koulutus on jäänyt vähemmälle huomiolle. Kinnunen ja Vik-Tuovinen (2011) sekä Piippo (2016) ovat tutkineet tulkin roolia oikeudenkäynnissä ja tulkin työnkuvaan kohdistuvia ristiriitaisia odotuksia. Nina Isolahti tutki artikkelissaan *Tulkki oikeussaliviestinnän monitaiturina* (2008) tulkin työtä sekä tulkin ja tuomioistuimen edustajien vuorovaikutusta oikeudenkäynnissä vaihe vaiheelta. Määttä on lisäksi tutkinut kulttuurisidonnaisia käsityksiä oikeustulkkauksilanteissa käytettävässä kielessä ja viestinnässä artikkelissaan *Kieli-ideologiat ja oikeustulkkauksen laatu* (2011). Ville-Eemeli Miettinen on vuorostaan tutkinut oikeustulkkauksjärjestelmään läheisesti liittyvää oikeustulkkierekisteriä vuonna 2019 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassaan. Oikeustulkkauksista on tutkittu paljon myös kansainvälisesti, mutta käsittelen seuraavaksi neljää suomalaista tutkimusta.

Artikkelissa *Oikeustulkin työ – yhteistyön etiikkaa* Kinnunen ja Vik-Tuovinen (2011) käsittelevät tulkin ja juristin valtapositioiden asymmetriaa sekä erilaisia tulkkiin kohdistuvia odotuksia. Ongelmana todettiin se, etteivät oikeuden edustajat täysin ymmärrä tulkin roolia tai hänen tekemäänsä työtä. Tulkkiin kohdistuu tällöin epäluottamus, joka vaikeuttaa tulkin työtä, sillä tulkille ei pyynnöistä riippumatta aina luovuteta käsiteltävää asiaa koskevia asiakirjoja, esimerkiksi oikeudenkäyntiaineistoa. Kinnunen ja Vik-Tuovinen kertovat, että tulkin oletetaan osaavan sanaston automaattisesti ja pystyvän työhönsä sanakirjan omaisesti ilman pohjustavia asiakirjoja. Tulkki on lähtökohtaisesti salassapitovelvollinen, ja samat eettiset säännöt velvoittavat sekä asianajajia että tulkkeja. Ongelmana nähtiin myös se, että kaikki oikeudessa tulkkauvat tulkit eivät ole saaneet yliopistollista tai ammatillista tulkin koulutusta eivätkä täten ole välttämättä pohtineet toimintaansa eri tulkkauksilanteissa tai ole tietoisia tulkkauksen etiikasta. Yleinen epäluottamus kohdistuikin juristien puolelta tulkin asiantuntijuuteen.

Myös Piippo esitti samoja havaintoja vuonna 2016 valmistuneessa opinnäytetyössään *Oikeustulkkauksen haasteet*. Piippo tutki välittömässä oikeudenkäynnissä tapahtuvan tulkkauksen haasteita ja pyrki selvittämään, miten tulkkien ja käräjäoikeuksien välistä yhteistyötä voisi parantaa ja mistä erimielisyydet tulkkien ja käräjäoikeuden välillä johtuvat. Materiaalia Piippo keräsi teemahaastattelemalla kahta tulkkiä sekä Espoon

käräjäoikeuden kahta sihteerä ja yhtä käräjätuomaria. Piipon löydökset vahvistivat Kinnusen ja Vik-Tuovisen artikkelissa esitettyjä tulkin näkemyksiä heihin kohdistuvista epärealistisista odotuksista. Piipon (2016: 28–29) haastatteluihin osallistuneet tulkit kokivat, että heidän odotettiin tulkaavan konekääntimen lailla sanasta sanaan ilman kontekstia. Opinnäytetyössä haastateltavat kärjäsihteerit ja käräjätuomarit esittävät omat näkemyksensä siitä, mikä tekee tulkista hyvän tai huonon. Jos tulkki ei täytä odotuksia, olivat ne realistisia tai eivät, luottamus tulkin ammattitaitoon horjuu. Mielenkiintoisena havaintona oli se, että Piipon tutkimukseen osallistuneet kärjäsihteerit eivät nähneet tulkin koulutuksen tai kouluttamattomuuden vaikuttaneen suoranaisesti tulkin pätevyYTEEN. Tulkit olivat kuitenkin kärjäsihteereiden kanssa eri mieltä koulutuksen tärkeydestä.

Määttä tutki artikkelissaan *Kieli-ideologiat ja oikeustulkkaamisen laatu* (2011) tulkin välityksellä tapahtuvaa viestintätilannetta ja sitä, kuinka viestintätilanteen muodostuminen vaikuttaa tulkkaamisen laatuun. Myös Määttän tutkimuksesta käy ilmi, että ongelmia aiheuttaa ajoittain tulkin asiakkaiden tietämättömyys tulkin toimenkuvasta ja tulkkaamisen tarpeista. Määttä, joka perusti tutkimuksensa ranskan, englannin ja espanjan tulkkaustapauksiin, esittää myös huomion siitä, että äidinkielen käsite ei ole maailmanlaajuisesti yhtenevä, vaan tulkin asiakas saattaa käyttää useampaa kieltä päivittäisessä asioinnissa omassa yhteisössään. Tällöin puhujan äidinkielellinen identiteetti ei välttämättä ole yksiselitteinen. Tulkattavalla saattaakin olla useampi ”äidinkieli”, joista tulkattavaksi valikoitunut kieli ei aina ole vahvin. Määttän kokemusten mukaan englannin ja ranskan tulkkausasiakkaista harva on kielen syntyperäinen puhuja. Myös asiakkaan käyttämän kielen varieteetit voivat aiheuttaa ongelmia tulkkauksessa, sillä ne saattavat poiketa standardikielestä paljonkin.

Vuonna 2019 valmistuneessa pro gradu -tutkielmassaan *Oikeustulkirekisteri: Käytännön toteutuminen ja kehitysmahdollisuudet* Miettinen tutki, miten hyvin vuonna 2016 perustettu oikeustulkirekisteri palvelee tarkoitustaan ja miten sitä voisi kehittää. Miettinen keräsi mielipiteitä rekisteristä tulkeilta ja Helsingin käräjäoikeuden henkilökunnalta. Yli puolet tutkimuksen tekohetkellä oikeustulkirekisterissä olevista tulkeista vastasi kyselyyn. Tutkimuksessa todettiin, että rekisteri on monimutkainen ja siinä on paljon ongelmakohtia. Suurin osa tulkeista ei ollut tyytyväinen rekisteriin, sillä rekisteröintimaksun katsottiin olevan kohtuuton eikä tulkki saa välttämättä

enempää arvostusta tai edes vastinetta käyttämälleen rahalle. Tutkimuksen mukaan myöskään käräjäoikeuden työntekijät eivät suosineet rekisterissä olleita tulkkeja eivätkä välttämättä olleet edes kovin tietoisia rekisterin olemassaolosta.

Aikaisemmat tutkimukset ovat siis suurilta osin keskittyneet tulkin rooliin ja oikeuden edustajien näkemykseen tulkin roolista ja ammattitaidosta oikeudenkäynnissä. Tutkimuksista käy ilmi etenkin tulkin ja oikeuden edustajien aseman asymmetria ja epäluottamus tulkin ammattitaitoon. Samankaltaisia näkemyksiä tulkin ammattitaidosta löytyy asiantuntijaryhmän raportissa oikeustulkkauskon selvityshankkeesta (2008), jossa on selvitetty useamman oikeustulkkauspalvelun käyttäjän mielipiteitä. Selvityshankkeen yksi keskeisistä päämääristä oli myös virallisen tulkki luomisen, jonka toteutumiseen Miettisen (2019) ajankohtainen oikeustulkki rekisterin tutkimus pureutui. Vuonna 2008 valmistuneen selvityshankkeen tehtävänä oli tutkia oikeustulkkauskon tilannetta Suomessa mahdollisia jatkotoimenpiteitä varten. Käytänkin kyseistä raporttia vertauspohjana omassa tutkimuksessani.

2 Oikeustulkkauskon tausta ja nykytila

Vuonna 2018 Suomessa asui lähes 391 746 vieraskielistä henkilöä. Kyseisenä vuonna suurin vieraskielinen ryhmä puhui äidinkielenään venäjää ja toiseksi suurin ryhmä viroa. Venäjää puhui 79 225 henkilöä ja viroa puolestaan 49 691 henkilöä. Seuraavaksi suurimmat kieliryhmät olivat vuoden 2018 loppuun mennessä arabia (29 462), somali (20 944) ja englanti (20 713). (Tilastokeskus 2019.) Vieraskielisten ryhmien koko näyttäisi myös heijastuvan oikeustulkkaus koulutuksen kielivalikoimassa. Ensimmäinen oikeustulkin erikoisammattitutkinto järjestettiin Tampereen Aikuiskoulutuskeskuksessa (jäljempänä TAKK) tutkintokielillä venäjä, viro ja arabia. Puolitoista vuotta kestäneen koulutuksen ensimmäiset tulkit valmistuivat vuonna 2016. (Vikman 2015, Ahjopalo 2016.) Koulutuksesta valmistuneet voivat hakea Opetushallituksen ylläpitämään oikeustulkki rekisteriin, jonka tarkoituksena on auttaa niin Suomen viranomaisia kuin yksityishenkilöitäkin löytämään oikeudellisten asioiden tulkkaukseen perehtynyt tulkki.

Tässä luvussa perehdytään oikeustulkkauskon käsitteisiin ja vallitseviin käsityksiin. Luku 2.1 vastaa kysymykseen, mitä oikeustulkkaus on ja tuo esille oikeustulkkauskon

yleisimpiä haasteita. Luvussa 2.2 käsitellään oikeustulkkausta koskevaa lainsäädäntöä ja muita sääntöjä. Luku 2.3 perehtyy tarkemmin oikeustulkirekisteriin ja oikeustulkkausten järjestelmään vaikuttaneeseen auktorisoidun kääntäjän tutkintoon, ja luvussa 2.4 paneudutaan oikeustulkin koulutukseen.

2.1 Oikeustulkkaukset ja sen ongelmat

Oikeustulkki tulkaa oikeudellisessa toimintaympäristössä erilaisiin oikeudellisiin menettelyihin liittyviä puheenvuoroja (Kinnunen & Vik 2015; SKTL 2016). Kuka tahansa voi joutua oikeustulkkausten osapuoleksi joutuessaan tekemisiin viranomaisen kanssa esimerkiksi rikoksen uhrina tai todistajana maassa, jonka kieltä ei taida. Kansainvälisten sopimusten ja lainsäädännön velvoittamana myös Suomen valtion on tarjottava tulkkaus vieraskieliselle viranomaisen aloitteesta vireille tulevassa häneen kohdistuvassa asiassa. (Kinnunen & Vik 2015; Kielilaki 6.6.2003/423 10 §.) Oikeustulkkauksella varmistetaan näin oikeusturva henkilölle, joka ei ymmärrä oikeudellisessa menettelyssä käytettävää kieltä. Vieraskielisellä henkilöllä on nimittäin oikeus ymmärtää kaikkia itseään koskevan käsittelyn vaiheita. (Kinnunen & Vik 2015.)

Oikeustulkkaukseksi käsitetään ainakin rikos-, riita-, hakemus- ja joissakin hallintoasioissa käytettävää puhutun kielen, viittomakielen tai muilla erilaisilla kielensisäisillä tulkkausmenetelmillä toteutuvaa tulkkausta (HE 39/2015). Kuten aiemmin on esitetty, tässä tutkielmassa tarkastellaan oikeustulkkaukseen ainoastaan puhutun kielen kannalta. Tulkattavina osapuolina voivat olla esimerkiksi tuomioistuimen edustaja, poliisi-, syyttäjä- tai maahanmuuttoviranomainen ja viranomaisen luona asioitaan hoitava yksityishenkilö (Kinnunen & Vik 2015; SKTL 2016). Poliisilla tulkkia tarvitaan esimerkiksi esitutkinnan kuulustelu- ja vangitsemistilanteissa sekä maahanmuuttoviranomaisessa puolestaan muun muassa turvapaikanhakuun liittyvissä puhutteluissa. (Kinnunen & Vik 2015.)

Oikeustulkilta edellytetään monenlaisia taitoja. Oikeustulkki on puolueeton moniosaaja, joka mahdollistaa viestinnän tilanteessa, jossa kaikilla ei ole yhteistä kieltä. Tulkki viestii näin eri kieltä puhuvien ja eri oikeuskulttuurista olevien osapuolten välillä. Taitavana viestijänä oikeustulkilla on oltava tuntemusta useamman kulttuurin oikeusjärjestelmästä ja niiden käsitteistä. Koska oikeuden istunnossa aiheet

voivat sisältää minkä erikoisalan termejä hyvänsä, kuuluu tulkin ammattitaitoon myös termityö, ongelmanratkaisutaidot sekä laaja yleissivistys ja kulttuuritietämys. (Isolahti 2008: 1, 8–9; Kinnunen & Vik 2015.) Lisäksi tulkki tarvitsee kielentuntemusta, hyvää muistia ja muistiinpanotekniikkaa, tarkkaavaisuutta, nopeaa analysointi- ja assosiaatiokykyä, paineensietokykyä sekä sosiaalisia taitoja. Oikeustulkki kääntää suullisesti tulkattavien henkilöiden puheenvuoroja kahden aktiivisen työkielen välillä. Tulkattavalla tarkoitetaan tässä kontekstissa ”puhujaa, jonka viestin tulkki välittää tilanteen muille osapuolille” (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 8). Tulkki käyttää työssään kieliä, joita hän kykenee käyttämään viestinnän ammattilaisen tasolla. Näitä kieliä kutsutaan tulkin työkieliksi. Tulkillla on käytössään usein aktiivit työkielet A ja B sekä mahdollisesti myös yksi tai useampi passiivi työkieli C. Tulkin A-työkieli on kieli, jota tulkki parhaiten hallitsee. Tätä kieltä tulkki käyttää sekä kohde- että lähdekielenä. B-työkieli on vieras kieli, jota tulkki hallitsee tarpeeksi hyvin käyttääkseen sitä lähdekielenä ja tarvittaessa myös kohdekielenä. C-työkieli on vuorostaan kieli, jota tulkki ei käytä kohdekielenä, mutta ymmärtää riittävän hyvin pystyäkseen tulkaamaan kyseisestä kielestä A-työkieleen päin. (Hietanen 2004: 282–284.)

Tulkin tulkkaukseen kuuluu useiden tulkkauksen menetelmien hallinta. Tulkkauksen voi tapahtua konsekutiivisesti (peräkkäistulkkauksen), simultaanisesti (samanaikaistulkkauksen) tai prima vista -tulkkauksena (asiakirjan kääntäminen suullisesti tai viitottuna toiselle työkielille). Konsekutiivitulkkauksessa tulkki ja tulkattava puhuvat eri aikaa siten, että tulkki aloittaa puheen suullisen kääntämisen vasta, kun tulkattava pitää puheessaan tauon tai on lopettanut puheenvuoronsa. Etenkin pitkien puheiden aikana tulkki tekee usein muistiinpanoja muistin tueksi. Tulkattava ja tulkki puhuvat vuorotellen, joten käytännössä tulkki toistaa tulkattavan puheen toisella kielellä. Sama asia esitetään eräässä mielessä kahteen otteeseen; ensin tulkattavan puheenvuorona ja sitten tulkin. Puheenvuoroon käytettävä aika tällöin kaksinkertaistuu, ja vuorovaikutustilanteen hidastuminen tulkkauksen takia onkin yksi konsekutiivitulkkauksen haittapuolista. Toisaalta tulkkauksen peräkkäisyys antaa kuulijalle mahdollisuuden analysoida tarkemmin sekä alkuperäistä puhetta että tulkkauksia. (Colin & Morris 2001: 18.) Puhujien vuorottelun vuoksi konsekutiivitulkkauksia kutsutaan myös peräkkäistulkkaukseksi.

Simultaanitulkkauksessa tulkki kääntää puhetta tulkattavan puhuessa samanaikaisesti eikä näin hidasta diskurssia. Usein simultaanitulkkaukseksi käsitetään äänieristetyissä tulkkauskojeissa tapahtuva tulkkaus, jolloin tulkki ja tulkattava ovat erillään. Tulkki kuuntelee tulkattavan puhetta kuulokkeiden kautta ja kääntää puheen mikrofoniiin samanaikaisesti tulkattavan puheenvuoron aikana. Kuulijat kuuntelevat tulkkausta kuulokkeiden avulla. (Colin & Morris 2001.) Tällainen tulkkausmenetelmä harvoin onnistuu oikeussaleissa, sillä saleissa ei juuri koskaan ole tulkkauskojeja tulkeille. Oikeussalissa tapahtuva samanaikaistulkkaus tehdäänkin lähes aina ns. kuiskaustulkkauksena, jolloin tulkki tulkaa puheen ilman laitteistoa joko kuiskaten tai hiljaisella äänellä lähellä oleville kuulijoille alkuperäisen puheen aikana. Kuiskaustulkkauksen aikana tulkki joutuu helposti käyttämään paljon energiaa tulkattavan puheen kuulemiseen, sillä tulkki joutuu erottelemaan tulkattavan äänen muista tilan äänistä, muun muassa omastaan. Hälyhaitta ei ole ainoastaan tulkin ongelma, sillä tulkkauksesta syntyvä häly voi häiritä myös tilan muita osapuolia (Hietanen 2004: 286). Tulkki saattaa lisäksi joutua tulkaamaan pitkiä aikoja epämurkavassa asennossa. Tulkkauskojeissa tapahtuva simultaanitulkkaus on tulkin kannalta kuiskaustulkkausta parempi vaihtoehto, mutta menetelmä vaatii asianmukaisten laitteiden asennuksen. (Colin & Morris 2001: xiv, 19; HE 39/2015, Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014a.)

Jotta tulkkauksesta saadaan mahdollisimman laadukas, oikeustulkin kuuluu myös hallita viestintätilanne. Täsmällisen tulkkauksen saavuttaakseen tulkin on huolehdittava viestintätilanteesta puheenvuorojen kulusta ja tulkkausolosuhteista, ja tarpeen mukaan hänen on puututtava käytännön järjestelyihin. Tulkkaus vaarantuu, jos tarkkuus kärsii puheenvuorojen pituuden, päällekkäisyyksien tai lukutahdin vuoksi. Tulkin velvollisuus on tulkkauksen tarkkuuden vaarantuessa puuttua tilanteeseen esimerkiksi pysäyttämällä puhuja. Tulkki on oman alansa asiantuntija, ja tulkin on pyrittävä tuottamaan puolueeton ja mahdollisimman täsmällinen tulkkaus. (SKTL 2016.)

Oikeustulkkauksen selvityshankkeessa (2008) tuotiin esiin erilaisia oikeustulkkaukseen liittyviä haasteita ja ongelmia useiden eri tahojen näkökulmasta. Yleisenä tulkkaukseen kohdistuvana vakavana huolenaiheena nähtiin se, että oikeustulkkinä toimivalle ei ole Suomessa standardoitua koulutusta eikä

laillistamismenettelyä. Koska oikeustulkin ammattinimike ei ole suojattu, voi kuka tahansa toimia tulkkina. Poliisikuulustelussa tai oikeudenkäynnissä taitamaton tulkki muodostaa uhan asiakkaansa oikeusturvalle. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 14.) Oikeudenkäyntiin kuuluu useita eri vaiheita, joissa tulkki saattaa olla osallisena. Ennen käräjäoikeuteen päätymistä rikosprosessi voi esimerkiksi alkaa epäillyn pidättämisestä ja kotietsinnästä, joita voi seurata esitutkinta ja syyteharkinta. Tulkkia voidaan tarvita myös erilaisissa riita- ja sopimusasioissa ennen varsinaista tuomioistuinkäsittelyä. Missä tahansa vaiheessa tulkkauksessa saattaa tapahtua virhe, jota ei voi myöhemmin korjata. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: liite 3.) Asianajajaliiton vuonna 2017 tehdyn kyselyn perusteella asianajajat olivat huolissaan tulkin puutteellisesta kieli- tai ammattitaidosta, jotka vaikuttavat suoranaisesti heidän asiakkaansa oikeusturvaan. Asianajajat kokivat haastavaksi löytää ammattitulkin, joka ymmärtää tulkkauksen eettiset säännöt ja tulkin roolin puolueettomuuden. Myös tulkkien kieli- ja tulkkauksiaidoissa havaittiin paljon puutteita. Epäonnistuneen tulkkauksen korjaus muutoksenhakuvaiheessa tulee kalliiksi. Etenkin viime vuosien turvapaikkakäsittelyyn liittyvissä asioissa on ollut tilanteita, joissa tulkkauksen on epäonnistunut täysin. (Melleri 2017: 23.)

Myös tulkkien saatavuus syrjäisimmille alueille etenkin lyhyellä varoitusajalla nähtiin ongelmallisena. Asiantuntijaryhmä (2008: 26–27) katsoi, että etätulkkauksen tutkimuksella ja kehittämisellä tulkkauksipalveluiden käytettävyyttä voitaisiin parantaa. Etätulkkaukseksi määritellään tulkkauksitilanne, ”jossa vähintään yksi osapuoli on fyysisesti eri paikassa ja on muihin osapuoliin kuva- ja/tai ääniyhteydessä” (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 27). Etätulkkauksen käytön katsottiin laskevan kustannuksia ja mahdollistavan nopeamman tulkkauksen järjestämisen etenkin syrjäisemmille alueille (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: liite 2: 6). Tulkilta jää etätulkkauksitilanteessa kuitenkin uupumaan fyysinen yhteys, ja puhelintulkkauksen yhteydessä myös näköyhteys, joka edesauttaisi tulkkia tulkitsemaan tulkattavan sanoman (Hietanen 2004: 285).

Viranomaisen ja tulkin välisessä yhteistyössä ongelmalliseksi koettiin pätevän tulkin löytäminen. Viranomaiselle ennestään tutun ja hyväksi havaitun tulkin käyttämisessä ei havaittu ongelmaa, mutta tulkin ja viranomaisen välisen yhteistyön tulisi toimia silloinkin, kun tulkki ei ole kyseiselle viranomaiselle ennestään tuttu. Myös Helsingin

käräjäoikeuden edustajat näkivät ongelmana tulkit, joiden pätevyydestä ei ole tietoa. Oikeusturva vaarantuu, jos tuomari ja asiakas eivät kumpikaan voi luottaa tulkin ammattitaitoon muun muassa tulkin kielitaidon tai oikeudenkäyntimenettelyn tietämättömyyden puolesta. Epäluottamus kohdistuu osaamattomiin ja epäeettisellä tavalla toimiviin tulkkeihin. Selvityksen mukaan tuomioistuinten ja poliisin edustajat katsoivat, että tulkin tulee ehdottomasti olla koulutettu ja hänen on tunnettava ammattinsa ammattisäännöstö ja etiikka. Suomeen kaivattiin järjestelmää, jolla pystyttäisiin takaamaan sujuva yhteistyö ja keskinäinen arvostus. Tavoitteena oli niin oikeustulkkiensa koulutuksen kehittäminen kuin virallistamisjärjestelyn luominen. Tulkkiensa lisäksi koulutusta tulisi järjestää myös tulkkiensa kanssa yhteistyötä tekeville viranomaisille. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 23, 25.)

Tulkkiensa hankinnan kannalta ongelmalliseksi havaittiin myös pieneen etniseen vähemmistöön kuuluva asiakas, kun kyseisen kielen puhujia on Suomessa vain vähän. Tällöin on mahdollista, että kyseistä kieltä varten löydetty tulkki kuuluu samaan yhteisöön ja tuntee tulkittavan asiakkaan henkilökohtaisesti. Tulkki on tässä tapauksessa jäävi tulkittamaan asiakastaan. Kun kielen puhujia on vähän, on kyseisen kielen tulkkejakin hyvin rajoitetusti, ja tulkilla voi jääviyden lisäksi olla muita tulkin tilaajaa huolestuttavia seikkoja. Tulkkiensa toimivalta odotetaan nuhteettomuutta, joten tulkkiin ei saisi kohdistua sellaista rikosepäilyä, joka vaikuttaisi tulkin esteellisyyteen (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 25). Tulkkiensa edellytetyt kriteerit jäävät helpommin toteutumatta pienien etnisten kieliryhmän kohdalla.

Oikeuslaitoksen edustajien näkökulmasta tehdyissä tutkimuksissa tulee kuitenkin harvoin esiin haasteet itse tulkittavan kielen varieteettien välillä. Esimerkiksi englantia ja ranskaa puhuvat tulkittavat eivät usein ole kielen syntyperäisiä puhujia. Määtä (2011: 6–7) kokemuksen mukaan Suomen oikeustulkkailanteissa ranskaa syntyperäisenä kielenään puhuvia on noin yksi prosentti ja englannin syntyperäisiä puhujiakin korkeintaan 20 prosenttia. Ranskan tai englannin tulkki tilataankin usein siksi, ettei tulkittavan vahvemman kielen tulkkeja ole käytettävissä ja ajoittain myös siksi, että tulkittava ottaa mieluummin tulkiksi suomalaisen tulkin kuin tulkin omasta yhteisöstään, etenkin jos on kyse arkaluontoisesta asiasta. Kielten varieteettien välillä voi olla niin suuria eroja, että standardikielen tulkinta saattaa johtaa eri käsityksiin. Oikeuslaitoksen edustajat eivät usein ole tietoisia, siitä että tulkittavan asiakkaan kieli

poikkeaa standardista, ja tulkattavan kielelliset ongelmat ja hapuileva tulkinta jäävät helposti tulkin syyksi. Samalla tavalla tulkilta odotettava oikeuskulttuurien tuntemus voi käytännössä osoittautua ongelmalliseksi, sillä yksi kieli harvoin vastaa yhtä maata ja kulttuuria. Esimerkiksi tulkattava, jolle on tilattu englannin kielen tulkkaus saattaa olla kotoisin Isosta-Britanniasta, Yhdysvalloista tai Ghanasta. Oikeuskulttuurit eroavat toisistaan maakohtaisesti, vaikka yhteisenä tulkattavana kielenä onkin englanti (Määttä 2011 6–8.). Onkin kyseenalaista, onko kielen perusteella pääteltävää oikeuskulttuurintuntemusta kannattavaa tai edes mahdollista opettaa osana oikeustulkeille tarjottavaa koulutusta.

2.2 Oikeustulkausta koskeva lainsäädäntö

Kun viranomainen ja asianosainen puhuvat eri kieliä, kutsutaan paikalle tulkki, jonka tehtävänä on edesauttaa yhteisen kielellisen ymmärryksen rakentamista. Oikeudesta oman kielen käyttöön ja oikeudesta tulkkiin rikosoikeudellisessa oikeudenkäynnissä määritellään sekä kansainvälisten sopimusten että Suomen lainsäädännön perusteella. Itse tulkille ei lain puolesta kuitenkaan aseteta kovinkaan tarkkoja vaatimuksia, vaan vastuu tulkkauksen laadusta jää pääasiallisesti tulkin palkanneelle viranomaiselle. Tässä luvussa käsittelen oikeustulkkaukseen pääasiallisesti vaikuttavaa lainsäädäntöä.

2.2.1 Tulkkauksdirektiivi

Vuonna 2010 Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat ns. tulkkauksdirektiivin eli direktiivin 2010/64/EU oikeudesta tulkkaukseen rikosoikeudellisissa menettelyissä. Direktiivi perustuu Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaan oikeudesta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja määrittää tulkkauksen vähimmäisvaatimukset rikosoikeudellisissa menettelyissä Euroopan unionin maissa. Direktiivin saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä on johtanut lakimuutoksiin useissa tulkausta koskevissa laeissa (HE 63/2013 vp).

Direktiivissä määritellään oikeudesta tulkkaukseen, tulkkauksen laadusta ja saatavuudesta sekä sellaisista konkreettisista toimenpiteistä, joiden katsotaan edistävän direktiivissä esitettyjä vaatimuksia. Direktiivin 2 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on järjestettävä toimiva menettely epäillyn tai syytetyn kielitaidon selvittämiseksi. Jos epäilty tai syytetty ei ymmärrä rikosoikeudellisissa menettelyissä käytettävää kieltä, jäsenvaltion on oikeudenmukaisuuden turvaamiseksi tarjottava

tulkkausta. Tulkkauksen on oltava riittävän laadukasta, jotta epäillyt tai syytetyt henkilöt ymmärtävät ”heitä vastaan vireillä olevan asian ja kykenevät käyttämään oikeuttaan puolustukseen” (2 artikla 8 kohta). Direktiivin 5 artiklassa jäsenvaltioita veloitetaan toteuttamaan toimenpiteitä varmistaakseen, että tulkkaus vastaa edellä määritettyä laadullista tasoa ja että tarjotussa tulkkauksessa noudatetaan luottamuksellisuutta. Tulkkauksen laadun ja tehokkaan saatavuuden edistämiseksi artikla velvoittaa jäsenvaltioita myös perustamaan tarvittavan pätevyyden omaavien itsenäisten tulkkien rekisteri, joka olisi tarvittaessa asetettava oikeusavustajien ja toimivaltaisten viranomaisten saataville rikosoikeudellisia käsittelyitä varten. Kyseisen artiklan pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriö lisäsi oikeustulkin erikoisammattitutkinnon ammatillisen tutkintojärjestelmän tutkintorakenteeseen. Artiklan 2 kohta loi puolestaan pohjan Suomen oikeustulkikirekisterille. (HE 63/2013 vp: 19.)

2.2.2 Oikeus tulkkaukseen

Ennen oikeustulkikirekisteriä tai muita tulkkausdirektiivin mukanaan tuomia tarkennuksia Suomessa oikeudesta tulkkaukseen oli jo säädetty useassa laissa. Euroopan ihmisoikeussopimus velvoittaa sen allekirjoittaneita valtiota tarjoamaan jokaiselle rikoksesta syytetylle tietyt vähimmäisoikeudet oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takaamiseksi. Syytetyllä on oikeus saada tieto häneen kohdistuneiden syytteiden sisällöstä kielellä, jota hän ymmärtää (Euroopan ihmisoikeussopimus: 6 artikla). Kyseisen yleissopimuksen ovat allekirjoittaneet kaikki Euroopan neuvoston 47 jäsenvaltiota; Suomi mukaan lukien (EUR-lex 2020). Itse Suomen lainsäädännössä yksi keskeisimmistä laeista tulkkaukseen liittyen on kielilaki (423/2003), jossa jokaiselle turvataan oikeus käyttää tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa Suomen kansalliskieliä eli suomea tai ruotsia (HE 6.6.2003/423). Saamen kielilaissa (1086/2003) määritellään vielä erikseen ne viranomaiset, joissa saamelaisella on oikeus käyttää asiassaan saamen kieltä. Kielilain 10 §:n 2 momentissa säädetään vielä yksityishenkilön oikeudesta käyttää omaa kieltään ja tulla kuulluksi omalla kielellään, joka on muu kuin suomi tai ruotsi sellaisessa ”viranomaisen aloitteesta vireille tulevassa asiassa, joka välittömästi kohdistuu hänen tai hänen huollettavansa perusoikeuksiin tai joka koskee viranomaisen hänelle asettamaa veloitetta”. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 6 a luku

määrittää, että muilla kuin suomen kansalliskieliä tai saamea puhuvalla on oikeus maksuttomaan tulkkaukseen rikosasian käsittelyssä, kun hän on vastaajana tai asianomaisena syyttäjän ajamassa rikosasiassa. Tuomioistuimella on tällöin viran puolesta velvollisuus järjestää vastaajalle tai asianomistajalle tarvittava tulkkaus. Muussa kuin rikosasiassa vieraskielisen henkilön on huolehdittava tulkkauksesta omakustanteisesti (Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4: 4 luku 2 §).

Oikeustulkkauspalveluita käytetään suurissa määrin etenkin rikosasioissa. Rikoksesta epäillyn kielellisistä oikeuksista säädetään mm. esitutkintalaissa (805/2011). Esitutkintaviranomaisiksi määritellään poliisi, rajavartio-, tull- ja sotilasviranomaiset sekä syyttäjät. Tavallisesti epäillyllä, vastaajalla tai asianosaisella, joka ei puhu suomea, ruotsia tai saamea on oikeus saada kirjallinen käännös esitutkinta-aineistoon kuuluvasta asiakirjasta, pidätysmääräyksestä, haastehakemuksesta tai tuomiosta ainakin häntä koskevin osin. Oikeusturvan edellyttäessä edellä mainitut asiakirjat voidaan antaa kokonaisuudessaan tai olennaisilta osiltaan myös suullisesti. Vastaaja voi luopua oikeudestaan asiakirjan käännökseen, mutta on asianosaisen viranomaisen vastuulla tiedottaa vastaajaa tämän oikeudesta asiakirjan käännökseen. (Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997: 6 a luku 3 §; Pakkokeinolaki 22.7.2011/806: 2 luku 16 §; Esitutkintalaki 805/2011: 4 luku 13 §). Pidättämistä koskevan päätöksen suullisesta kääntämisestä eli ns. prima vista -tulkkauksesta vuorostaan säädetään pakkokeinolain (806/2011) 2 luvun 16 §:ssä. Vastaavanlainen säännös vastaajalle annettavan haastehakemuksen, tuomion tai muun olennaisen asiakirjan prima vista -tulkkauksesta on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 a luvun 3 §:ssä. Esitutkintalain 4 luvun 12 § käsittelee esitutkinnassa käytettäviä kieliä ja säättää viranomaisen velvollisuudesta huolehtia siitä, että asianosainen saa tarvittavan tulkkauksen kielellä, jota hän ymmärtää ja osaa puhua riittävästi.

Tulkkauksen järjestämisen velvoitetta käsitellään myös hallintolaissa. Hallintolaissa (434/2003: 26 §) ja hallintolainkäyttölaissa (586/1996: 77 §) määritellään viranomaisen velvollisuus järjestää tulkkaus asianosaiselle, joka ei puhu suomea, ruotsia tai saamea sellaisissa hallintoasioissa, jotka tulevat vireille viranomaisen aloitteesta. Hallintolain mukaisiin asioihin kuuluvat esimerkiksi viranomaisen aloitteesta vireille tuleva tahdosta riippumaton psykiatriseen sairaalahoitoon määrääminen tai asiat, jotka koskevat etuuksien takaisinperintää (HE 39/2015).

Hallintolainkäyttölakia sovelletaan puolestaan hallintotuomioistuimissa sekä silloin, kun hallintoasiapäätökseen haetaan muutosta (HE 39/2015).

Pohjoismaiden kansalaisille on taattu kielellinen yhdenvertaisuus myös rikosoikeudellisten asioiden ulkopuolella. Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan allekirjoittama sopimus Pohjoismaiden kansalaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään muissa Pohjoismaissa pyrkii takaamaan sen, että allekirjoittaneiden maiden kansalaiset voisivat käyttää omaa kieltään sopimusmaiden viranomaisissa ja julkisissa toimielimissä. (SopS 11/1987 Asetus Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä Pohjoismaiden kansalaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään muussa Pohjoismaassa tehdyn sopimuksen voimaansaattamisesta.) Tämän ns. pohjoismaisen kielisopimuksen tarkoituksena on helpottaa pohjoismaalaisten henkilöiden oikeusasemaa ja yhdenvertaisuutta sosiaalipalveluiden ja sosiaalihuollon parissa (HE 29/1995 vp: 1–2). Sopimus kattaa sekä tulkkauksen että kääntämisen tuomioistuinten lisäksi muissa julkisissa toimielimissä, kuten terveydenhoito-, sosiaali-, ja kouluviranomaisissa, ja sopimus rajoittuu suomen, islannin, norjan, ruotsin ja tanskan kielille (SopS 11/1987).

Mainittakoon vielä, että viittomakielen yleislaki, viittomakielilaki (359/2015), säätää suppeasti viittomakielisten oikeuksista tulkkaukseen, ja suurin osa yksityiskohtaisista säännöksistä löytyy eri hallintoalojen lainsäädännöstä (HE 39/2015). Tämä tutkielma rajataan puhuttujen kielten tulkkaukseen, joten viittomakielen tulkkaus sekä muut vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelut jäävät tutkimuksen ulkopuolelle.

2.2.3 Tulkkia koskeva lainsäädäntö

Vaikka oikeustulkin tehtävä on viranomaisen ja vierasta kieltä puhuvan asianosaisen välisen viestin välittäjänä tärkeä, tulkille ei aseteta laissa kovinkaan tarkkoja pätevyysvaatimuksia. Tulkilta vaadittavat ominaisuudet eroavat yksityiskohtaisuudeltaan eri laeissa, ja tulkin ominaisuuksia on pohdittu tarkemmin lähinnä lakien esitöissä. Tulkin ominaisuuksista mainitaan muun muassa esitutkintalaissa (805/2011: 4 luku 12 §) ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetussa laissa (689/1997: 6 a luku 6 §). Säännösten mukaan viranomaisen on hankittava tulkki, joka toimii rehellisesti, omaa tehtävän edellyttämät taidot ja on muuten tehtävään

sopiva henkilö. Vastuu tulkin pätevyydestä jätetään pääasiallisesti viranomaisen vastuulle.

Tulkin esteellisyyttä ja eettisiä velvollisuuksia sivutaan useassa laissa. Hallintolaki (434/2003: 65 §) ja hallintolainkäyttölaki (586/1996: 75 §) määrittävät, ettei tehtävään hankittu tulkki saa olla ”sellaisessa suhteessa asianosaiseen tai asiaan, että hänen luotettavuutensa voi tästä syystä vaarantua”. Esteettömyyden salliessa myös asian käsittelijä voi toimia tulkkina (HE 217/1995 vp: 92). Hallintolain 13 §:n mukaan tulkki on samassa määrin salassapitovelvollinen kuin päämiehen asiamies tai avustaja. Aivan kuten päämiehen avustaja tai asiamies, tulkkikaan ei saa ilman lupaa jakaa luottamuksellista tietoa, jota hänelle on uskottu asian hoitamista varten eikä käyttää salassa pidettävää tietoa omaksi tai toisen hyödyksi taikka toisen vahingoksi. (Hallintolaki 434/2003: 13 §; Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621: 23 §.) Lain esitöissä jätetään kuitenkin viranomaisen vastuulle varmistaa, että tulkki hoitaa tehtävänsä riittävän hyvin (HE 217/1995 vp: 92).

Tulkkien kelpoisuuteen ja tulkin eettisiin velvollisuuksiin on vaikuttanut myös edellä mainittu Euroopan parlamentin ja neuvoston tulkkausdirektiivi, joka on täytäntöönpanon yhteydessä muokannut esitutkintalain ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lain säännöksiä rikosprosessissa käytettävien tulkkien kelpoisuudesta. (HE 39/2015.) Kyseisissä säännöksissä tulkin kelpoisuus on kuitenkin jätetty edellä mainittujen määritteiden varaan. Tulkkausdirektiivin täytäntöönpanoa koskevassa hallituksen esityksessä HE 63/2013 vp (26, 28) tulkin kelpoisuutta on kuitenkin käsitelty tarkemmin. Tulkit odotetaan tulkkauksien ja yleisen kielitaidon lisäksi oikeudellisen termistön osaamista sekä tulkkikoulutusta. Ensi sijassa esitutkintaviranomaisen tai tuomioistuimen tulee tilata koulutettu ammattitulkki, mutta jos tällaista ei ole saatavilla, tulkkiksi voidaan määrätä muu tehtävään sopiva henkilö. (HE 39/2015, HE 63/2013 vp.) Hallintolain ja hallintolainkäyttölain mukaisesti tulkkiksi ei tulisi valita henkilöä, joka on sellaisessa suhteessa asiaan tai asianosaiseen, että hänen luottamuksellisuutensa voitaisiin kyseenalaistaa (HE 39/2015: 2.2.1). Rikosprosessiin käytettävien tulkkien kelpoisuutta on vuorostaan käsitelty yksityiskohtaisemmin esitutkintalain ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain esitöissä. Tulkin koulutukselle ei ole asetettu edellytyksiä, mutta viranomaisen olisi valittava rehellinen, tehtävään sopiva ja kykenevä henkilö. Tulkin

pätevyyden arvioimisessa tulisi ottaa huomioon tulkin koulutus, kokemus ja tehtävän vaatimukset. Tulkilla tulisi kuitenkin olla tarvittava kielitaito, oikeudellisen terminologian tuntemus ja tulkkaustaito, jotta hän on kykenevä tulkkaamaan viestin muuttumattomana ja pysymään puolueettomana ja neutraalina. (HE 39/2015: 2.2.1.) Tuomioistuimen velvollisuutena on hankkia asianosaiselle sellainen tulkki, joka ei osaamattomuudellaan vaaranna asianosaisen oikeusturvaa (HE 63/2013 vp: 26). Tulkin pätevyyden määrittäminen ja hyvän tulkkauksen takaaminen jäävät näin viime kädessä viranomaisten vastuulle.

2.2.4 Oikeustulkin etiikka

Suomen tulkkien ja kääntäjien liitto (SKTL) on laatinut vuonna 2016 oikeustulkin ammattisäännösten, joka toimii ammattitulkin ohjenuorana ja perustuu useisiin eettisiin periaatteisiin². Oikeustulkin etiikan nimellä tunnetut säännöt eivät ole sellaisinaan laillisesti velvoittavia, mutta ovat laajalti tunnustettuja ammattitulkkiensa ja tulkkausta käyttävien keskuudessa. Oikeustulkin etiikka kuuluu läheisesti myös tulkkauksen koulutusohjelmiin:

1. Tulkilla on salassapitovelvollisuus.
2. Tulkki ei käytä väärin mitään tulkkauksen yhteydessä tietoansa tullutta.
3. Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hän on esteellinen.
4. Tulkki ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hänellä ei ole riittävää pätevyyttä.
5. Tulkki valmistautuu tehtäväänsä huolellisesti ja ajoissa.
6. Tulkki tulkkaa kattavasti, ei jätä mitään pois eikä lisää mitään asiaankuulumatonta.
7. Tulkki on puolueeton viestinvälittäjä eikä anna tunteidensa, asenteidensa ja mielipiteidensä vaikuttaa työhönsä.
8. Tulkki ei toimi tulkattavien avustajana tai asiamiehenä eikä toimeksiantonsa aikana ole velvollinen hoitamaan muita kuin tulkkaustehtäviä.

---

² Oikeustulkkiensa ja oikeudellisten kääntäjien eurooppalainen järjestön (EULITA) eettiset periaatteet, ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistus, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojelemiseksi tehty yleissopimus, Euroopan unionin perusoikeuskirja, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisessa menettelyssä 2010/64/EU, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/29/EU rikoksen uhrien oikeuksia, tukea ja suojelua koskevat vähimmäisvaatimukset sekä mainittuihin direktiiveihin perustuva Suomen lainsäädäntö ja muu tulkkeja koskeva kansallinen lainsäädäntö ja asioimistulkkiensa ammattisäännöstö (SKTL 2016).

9. Tulkki käyttäytyy tilanteen ja toimeksiannon vaatimalla tavalla.
10. Tulkki ilmoittaa seikoista, jotka vaikeuttavat oleellisesti tulkkausta tulkkaustilanteessa.
11. Tulkki ei toimi ammattikuntaansa haittaavalla tavalla.
12. Tulkki kehittää jatkuvasti ammattitaitoaan. (SKTL 2016.)

Oikeustulkin etiikassa jokaista sääntöä käsitellään vielä yksityiskohtaisemmin. Oikeustulkkierekisteriin merkittyjen tulkkien kelpoisuudesta kerrotaan tarkemmin laissa oikeustulkkierekisteristä. Oikeustulkkierekisteriä tarkastellaan tarkemmin luvussa 2.3.1.

2.3 Auktorisointi ja tulkkierekisteri

Asiantuntijaryhmän tarkoituksena oli luoda oikeustulkkierekisterin auktorisointijärjestelmä, johon tulisi ottaa mallia Suomessa olevasta auktorisoidun kääntäjän järjestelmästä. Kyseiseen auktorisointijärjestelmään tuli merkitä sellaisia tulkkeja, jotka täyttävät tietyt pätevyyskriteerit. Tulkeille pyrittiin myös luomaan valtakunnallisesti yhtenäinen virallinen tulkkiuettelot, josta oikeustulkkierekisterin käyttöä pystyttäisiin seuraamaan ja tulkkierekisterin luotettavuus pystyttäisiin tarkastamaan. Yhdessä koulutuksen, auktorisoinnin ja yhtenäisen tulkkiuettelon voimin viranomaisen olisi helpompi löytää tulkki, joka täyttää oikeustulkkierekisterin vaatimat vähimmäiskriteerit. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 37–38.)

Tulkkierekisterin auktorisointia ei Suomessa vielä ole, vaan ainoastaan kääntäjille on perustettu erillinen auktorisointijärjestelmänsä. EU:n tulkkierekisterin (2010/64/EU) pohjalta Suomeen oli rikosoikeudellisia menettelyjä varten kuitenkin tarpeellista perustaa auktorisoidun kääntäjien rinnalle pätevien tulkkierekisteri. Tästä johtuen vuonna 2016 Suomeen perustettiin oikeustulkkierekisteri. Tässä luvussa tarkastellaan oikeustulkkierekisterin uudistuksiin keskeisesti liittyvää oikeustulkkierekisteriä ja oikeustulkkierekisterin pätevyystarkastuksen kannalta huomioon otettua auktorisoidun kääntäjän tutkintoa.

2.3.1 Oikeustulkkierekisteri

Euroopan parlamentin ja neuvoston vuonna 2010 antama direktiivi oikeudesta tulkkierekisteriin ja kääntäjäkoulutukseen rikosoikeudellisissa menettelyissä edellytti muutoksia

Suomen oikeustulkkausjärjestelmään. Tässä ns. tulkkausdirektiivissä jäsenvaltion on tarjottava tulkkausta, joka on riittävän laadukasta turvaamaan menettelyn oikeudenmukaisuus ja varmistamaan se, että epäillyt tai syytetyt henkilöt ovat selvillä heitä vastaan nostetusta asiasta ja ovat tietoisia oikeudestaan puolustukseen (2 artikla 8 kohta ja 3 artikla 9 kohta). Direktiivin 5 artiklan 2 kohdassa jäsenvaltioita kehoitetaan perustamaan oikeusavustajien ja toimivaltaisten viranomaisten saataville tulkkien rekisteri tulkkauksen laadun ja saatavuuden edistämiseksi. Direktiivin pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriö asetti työryhmän selvittämään oikeustulkkierekisterin perustamista vuonna 2013.

Tulkkausdirektiiviin perustuva hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeustulkkierekisteristä (HE 39/1015) pyrki laajentamaan rekisteriä kattamaan direktiivissä tarkoitettujen rikosoikeudellisten menettelyjen lisäksi myös muiden oikeudellisten menettelyjen pätevyyden omaavat tulkit. Lain esitöissä painotettiin myös oikeustulkin koulutusta rekisteriin merkitsemisen edellytykseksi, ja koulutus kirjattiinkin yhdeksi rekisteriin merkitsemisen tärkeistä edellytyksistä.

Opetushallitus asettaa korkeintaan viisi vuotta kerrallaan toimivan oikeustulkkierekisterilautakunnan, joka päättää oikeustulkkierekisteriin merkitsemisestä ja oikeustulkkierekisteristä poistamisesta. Oikeustulkkierekisterilautakunta myös valvoo rekisterissä olevien tulkkien toimintaa. Lautakunta koostuu tulkeista, oikeustulkkipalveluiden käyttäjistä, ylemmän oikeustieteen korkeakoulututkinnon suorittaneista sekä tulkkaus- ja käänösalan opetuksen asiantuntijoista. (Laki oikeustulkkierekisteristä 17.12.2015/1590: 2 §, 3 §.) Oikeustulkkierekisteriin merkitsemistä anotaan oikeustulkkierekisterilautakunnalle tehtävällä hakemuksella.

Oikeustulkkierekisteristä säädetään laissa oikeustulkkierekisterissä (17.12.2015/1590) ja valtioneuvoston asetuksessa oikeustulkkierekisteristä (177/2016), ja säädöksiin on tulkille asetettu yksityiskohtaiset koulutusedellytykset. Tulkilta edellytetään oikeustulkkauksen erikoisammattitutkinnon suorittamista tai tulkin tehtävään soveltuvan korkeakoulututkinnon ja vähintään 35 opintopisteen tai vastaavan laajuisten oikeustulkkauksen opintojen suorittamista. Tullakseen merkityksi oikeustulkkierekisteriin tulkin tulee myös olla täysi-ikäinen ja toimintakelpoinen, ja tulkin tulee antaa oikeustulkkierekisterilautakunnalle kirjallinen vakuutus. (Laki oikeustulkkierekisteristä 17.12.2015/1590: 5 §.)

Vaikka oikeustulkkierekisterin tarkoituksena on tarjota pätevimmat oikeustulkkit viranomaisille, on ongelmana se, että kielivalikoima on yhä varsin suppea. Saattaa myös kestää vuosia ennen kuin tarvittava kieli otetaan osaksi oikeustulkki koulutusta. (Melleri 2017: 25.) Tammikuun 2020 lopussa Opetushallituksen ylläpitämässä oikeustulkkierekisterissä oli 59 henkilöä. Kielivalikoimana rekisterissä on suomesta suomen viittomakielelle, somaliin, thaihin, venäjään, viroon, vietnamiin, ruotsiin, englantiin, persiaan, nykypersiaan, farsiin, arabiaan, turkkiin, kiinaan, kurdiin, puolaan ja saksaan. (Opetushallitus 2020b.)

2.3.2 Auktorisoidun kääntäjän tutkinto

Koska asiantuntijaryhmä (2008: 37–38) ehdottaa auktorisoidun kääntäjän järjestelmän käyttämistä oikeustulkki koulutus- ja auktorisointijärjestelmän mallina, on tutkielmassa syytä esitellä myös auktorisoidun kääntäjän tutkinto lyhyesti. Myös tulkkausdirektiivin transponointia valmisteltaessa auktorisoitujen kääntäjien järjestelmä on otettu huomioon etenkin oikeustulkki kien rekisteröinnin kannalta (HE 63/2013 vp: 7).

Auktorisoidulla kääntäjällä tarkoitetaan kääntäjää, jolla on oikeus vahvistaa laillisesti päteviä käännöksiä. Käännöksellä on tällöin sama todistusvoima kuin alkuperäisellä asiakirjalla. Laillisesti päteviä käännöksiä voidaan tarvita vieraskielisestä asiakirjasta esimerkiksi koti- tai ulkomaan viranomaisten pyynnöstä. (SKTL 2020.) Auktorisoidun kääntäjän nimike voidaan myöntää hakemuksesta ainoastaan sellaiselle henkilölle, joka on suorittanut hyväksytysti auktorisoidun kääntäjän tutkinnon tai suorittanut soveltavat auktorisoiduista kääntäjistä määrätyn lain mukaiset ylemmän korkeakoulututkinnon käännöstieteen opinnot. Auktorisoitujen kääntäjien tutkintolautakunta valvoo ja ylläpitää rekisteriä auktorisoiduista kääntäjistä. (Laki auktorisoiduista kääntäjistä 7.12.2007/1231).

Auktorisoidun kääntäjän tutkinnon suorittavan henkilön on tehtävä kaksi käännöstehtävää, joista toinen perustuu lain ja hallinnon alan teksteihin ja toinen valinnaiseen erikoisalaan. Tämän lisäksi kokelas suorittaa monivalintatehtävän, joka testaa kääntäjän ammattikäytäntöjen osaamista. (Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä 13.12.2007/1232.) Tutkinnon suorituskielistä toisen on oltava suomi, ruotsi tai saame. Auktorisointia voi hakea myös henkilö, joka on

suorittanut ylemmän korkeakoulututkinnon, johon kuuluu vähintään 60 opintopisteen käännöstieteen opinnot, jotka pitävät sisällään vähintään kuuden opintopisteen auktorisoidun kääntämisen opinnot. Korkeakouluteitse suorittava voi kuitenkin hakea oikeutta tehdä auktorisoituja käännöksiä ainoastaan äidinkieleensä tai A-työkieleensä päin. (Laki auktorisoiduista kääntäjistä 7.12.2007/1231; Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä 13.12.2007/1232.)

2.4 Koulutus

Konferenssitulkkausten ammattimaistuminen ja kansainvälinen yhteistyö kehittivät tulkkipolun 1900-luvun alussa. Alan kehitystä vauhditti 1980-luvulla vielä kääntäjä- ja tulkkipolun siirtyminen yliopistoihin. Vuonna 1987 tuli voimaan pohjoismainen kielisopimus (SopS 11/1987), joka velvoitti viranomaisia järjestämään tulkkaus tietyissä tilanteissa. Kielisopimuksen myötä opetusministeriö asetti työryhmän kartoittamaan mahdollisuuksia virallisen asioimistulkin tutkinnon järjestämiseen. Virallisen asioimistulkin tutkinto ei koskaan kuitenkaan toteutunut. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 7.)

Oikeustulkkausten selvityshankkeessa (2008) todettiin, että Suomeen on luotava oikeustulkkausjärjestelmä, jossa on otettava huomioon oikeustulkkausten haasteellisuuteen liittyvät kehitystarpeet kuten koulutus. Koulutuksen järjestäjänä pitäisi olla virallinen koulutustaho, ja kouluttajien päteväisyydestä olisi huolehdittava. Koulutuksen suunnittelussa tulisi myös ottaa huomioon, että koulutettavilla saattaa olla hyvinkin eriävät koulutus- ja kokemustaustat. Asiantuntijaryhmä oli sitä mieltä, että järjestelmän tulisi tarjota koulutettaville valmennusta oikeudenkäynnin ja erilaisten viranomaismenettelyjen kulusta sekä toimintaympäristöstä. Koulutettavien olisi myös hallittava tulkin perustaidot ja olla tietoisia siitä, miten tulkkaus vaikuttaa asiakkaan oikeusturvaan. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 36–37.)

2.4.1 Koulutus kansainvälisesti

Koulutussuunnitelman toteuttamista varten asiantuntijaryhmä (2008: 28) tutki muiden maiden oikeustulkkausjärjestelmiä. Suomen oikeustulkkausten tutkimus ja oikeustulkkiensa koulutus oli selvityksen toteuttamisen aikaan alkutekijöissään useaan

muuhun maahan verrattuna. Sekä Norjassa että Ruotsissa oli jo käytössä tulkkien auktorisointijärjestelmä. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 28–32.)

Norjassa asioimistulkin koulutus on keskitetty Osloon ammattikorkeakouluun. Opintoihin kuuluu asioimistulkkauksen lisäksi juridinen tulkkaus. Norjassa on myös vuodesta 1997 toiminut tulkkien auktorisointijärjestelmä. Tullakseen auktorisoiduksi tulkiksi tulkin täytyy suorittaa auktorisointikoe, joka koostuu kirjallisesta ja suullisesta vaiheesta. Kirjallisessa kokeessa tulkilta edellytetään yhteiskuntatietoutta, ja hänen on suoritettava terminologia- ja käännöstehtäviä. Suullisessa kokeessa tulkin on puolestaan vastattava kysymyksiin tulkkausetiikasta ja tulkkaustekniikasta. Tämän lisäksi tulkin on suullisessa osiossa suoritettava erilaisia tulkkaustehtäviä. Itse auktorisoidun tulkin nimike on suojattu, eikä nimikettä tarvitse uusia. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 29.) Integraatiosta ja diversiteetistä vastaava virasto (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, IMDi) ylläpitää yleistä tulkkierekisteriä, jonka tarkoituksena on auttaa erityisesti viranomaisia löytämään sopiva tulkki. Tulkit rekisteröidään heidän pätevyytensä perusteella viidelle eri tasolle. Auktorisoidut ja tulkkauksen alan korkeakoulutasoisen tutkinnon suorittaneet tulkit rekisteröidään kolmelle ylimmälle tasolle. Tulkeille rekisteriin merkitsemisen vähimmäisedellytyksinä ovat kaksikielisyyden osoittaminen ja johdatuskurssin suorittaminen. (HE 39/2015 vp.)

Myös Ruotsissa on käytössä asioimistulkkien auktorisointijärjestelmä. Auktorisointikoe on kielikohtainen, ja kokeita järjestetään kaksi kertaa vuodessa, joten tietyn kielen auktorisointikoetta voi joutua odottamaan useammankin vuoden. Korkeatasoinen oikeustulkin erikoispätevyyskoe järjestetään kerran vuodessa. Tulkin on suoritettava asioimistulkin auktorisointi ennen kuin hän pystyy osallistumaan erikoispätevyyskokeisiin, kuten oikeustulkin erikoispätevyyskokeeseen. Kyseisessä oikeustulkin erikoispätevyyskokeessa tulkin on suoritettava muun muassa kaksi oikeudenkäyntiroolipeliä ja juristin pitämä reaalikuulustelu. Kokeiden vaatimustaso on korkea ja harva kokelas läpäisee kokeen ensimmäisellä kerralla. Läpäistäkseen kokeen tulkilla on oltava tulkkauskokemusta ja hänen on hallittava oikeuden alan termistö tarkasti. Korkean vaatimustason vuoksi kokeen suorittaminen edellyttäisi oikeustulkkauskoulutusta, mutta ongelmana on kuitenkin koulutuksen puute.

Oikeustulkkaukseen suuntautuvaa koulutusta järjestetään epäsäännöllisesti ja kielivalikoima on varsin suppea. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 32.)

Asiantuntijaryhmän raportin (2008) mukaan Tanskassa auktorisointi myönnetään hakemuksen perusteella. Auktorisoinnin edellytyksenä tulkilla tulee olla alaan liittyvä tutkinto. Tuolloin Tanskassa käytössä olleessa tulkirekisterissä oli Poliisiylijohtajan viraston (Rigspolitiet) hyväksymiä tulkkeja, ja kaikkien poliisiviranomaisten käyttämät tulkit oli tultava oheiselta listalta. Listalla oleville tulkeille ei kuitenkaan ollut asetettu laatuvaatimuksia muun muassa sen takia, että markkinoilla työskentelee useita kouluttamattomia tulkkeja, jotka eivät ole rekisteröityjä. Poliisiviranomaisten lisäksi tuomioistuimet suosivat oheisen listan tulkkien käyttöä. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 33–34.) Oikeustulkkien tilanne muuttui vuonna 2018, kun Tanskan oikeusministeriö ja ulkomaalais- ja kotouttamisministeriö kilpailuttivat oikeustulkkausten tarjonnan. Kilpailutuksen voitti yksi yritys, joka tarjoaa oikeustulkausta yksinoikeudella huhtikuusta 2019 lähtien. Uudet sopimusehdot ovat kuitenkin aiheuttaneet tyytymättömyyttä tulkkien keskuudessa, sillä ehdot ovat johtaneet muun muassa palkkioiden pienentymiseen. Useat tulkit ovatkin Tanskassa vastustaneet työskentelyä tarjotuilla ehdoilla. (SKTL 2018b; Diño 2018.)

2.4.2 Oikeustulkkauskoulutus Suomessa

Suomessa oikeustulkiksi voi opiskella sekä toisen asteen että korkea-asteen opintoina. Aikaisemmin oikeustulkkien koulutusta oli tarjolla vain satunnaisina kursseina, ja oikeustulkkausten virallistamismenettelyn puuttuessa kuka tahansa pystyy nimeämään itsensä oikeustulkiksi. Koska oikeudenkäynnissä, hallintoasioissa tai esitutkinnassa toimivalle tulkille ei ole Suomen laissa asetettu koulutuksellisia edellytyksiä, tulkin pätevyyden ja hyvän tulkkausten vaatimukset saattavat varanomaismenettelyissä jäädä täyttymättä. Oikeustulkeille suunnattua koulutusta suunniteltaessa onkin otettava huomioon tulkkausten keskeiset vaatimukset: hyvän tulkkausten tulee olla tarkka ja täsmällinen, ja tulkin on toimittava luottamuksellisesti ja puolueettomasti. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014a, Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 11.)

Koska yleisenä pyrkimyksenä niin tulkkausedirektiivin kuin asiantuntijaryhmän tekemän selvityksenkin perusteella on luoda kattava lista oikeustulkkaukseen

pätevyityneistä tulkeista, käsittelen seuraavaksi oikeustulkkaukseen erikoistuneita koulutusohjelmia, joiden suorittamisen perusteella voi suoraan hakea oikeustulkkierekisteriin.

2.4.2.1 Oikeustulkin ja oikeustulkkauksen erikoisammattitutkinto ja valmentava koulutus

Tampereen Aikuiskoulutuskeskuksen (TAKK) järjestämä oikeustulkin erikoisammattitutkinto oli Suomen ensimmäinen oikeustulkkaukseen erikoistuva tutkinto, ja se on suunniteltu Euroopan parlamentin ja neuvoston tulkkausdirektiivin pohjalta (Oikeus.fi 2017). Tutkinnon suorittaneiden katsotaan omaavan riittävän pätevyyden oikeustulkkierekisteriin merkitsemiseksi (HE 39/2015). Tutkinto lisättiin opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnon alaiseen ammatillisen tutkintojärjestelmän tutkintorakenteeseen, ja sen tarkoituksena oli lisätä riittävän pätevien tulkkien saatavuutta direktiivin mukaisesti.

Oikeustulkin erikoisammattitutkinto sekä tutkintoon valmistava koulutus että tutkintoprosessi kehitettiin yhteistyössä TAKKin ja oikeusalan asiantuntijoiden kanssa (Oikeus.fi 2017). Tutkinto on suunnattu kokeneille tulkeille ja sen neljä pakollista osaa suoritetaan 1,5 vuoden aikana. Opiskelu on osa-aikaista ja soveltuu suoritettavaksi työn ohella. Tutkintoon valmistava koulutus koostuu itsenäisestä opiskelusta sekä lähiopetuksesta. Lähiopetukseen kuuluvat luennot, termityö ja tulkkausharjoitukset, ja itsenäinen opiskelu suoritetaan verkossa interaktiivisella alustalla. (Pontto 2017: 15.) Tutkinto suoritetaan näyttötutkintona, mikä edellyttää tutkinnon perusteissa vaaditun osaamisen hyväksytysti suorittamista tutkintotilaisuuksissa ja käytännön työssä. Pakollisiin tutkinnon osiin kuuluvat oikeustulkin ammattimainen toiminta ja työelämäosaaminen, oikeustulkin toimintaympäristön osaaminen, oikeustulkin työkielten hallinta ja oikeustulkaustaito. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014a: 21–23.) Tutkinnon osat suoritetaan eri menetelmillä, kuten portfoliona, tentteinä, sekä kirjallisina ja suullisina tutkintotilaisuuksina. (Pontto 2017: 15.) Koska tutkinto suoritetaan osissa opiskelun aikana, käytännössä kaikki tutkinnon suorittajat osallistuvat jossain määrin koulutukseen (Tsavro 2019). Tähän asti tutkintoa on suoritettu kielissä arabia, englanti, persia, venäjä, viro, ranska, ruotsi, saksa ja somali (Oikeus.fi 2017).

Aikuis-koulutuksen uudistamisen myötä tutkintoon tehtiin pieniä muutoksia, ja tutkinnon nimi vaihtui *oikeustulkin* erikoisammattitutkinnosta *oikeustulkkauksen* erikoisammattitutkinnoksi loppuvuodesta 2018. Ensimmäiset uuden tutkinnon suorittajat aloittivat tammikuussa 2019. (Tsavro 2019; TAKK 2018.) Uusi tutkinto muodostuu 180 osaamispisteen kokonaisuudesta. Yksi opintoviikko vastaa 1,5 osaamispistettä (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014b). Erona aikaisempaan tutkintoon on se, että uuden tutkinnon opintovaatimukset muodostuvat neljän pakollisen osan lisäksi yhdestä valinnaisesta osasta. Opiskelija voi valita valinnaiseksi osakseen oikeustulkkausalalan toimintaympäristöön syventymisen kurssin tai simultaanitulkkaustaidon kurssin, taikka osan toisesta ammatti- tai erikoisammattitutkinnosta. Uudessa opetussuunnitelmassa myös etätulkkauksen on otettu osaksi oikeustulkkauksentaitoa. (Opetushallitus 2018.)

2.4.2.2 Helsingin yliopiston kääntämisen ja tulkkauksen maisteriohjelman oikeustulkkauksen opintosuunta

Myös Helsingin yliopiston maisteriohjelman oikeustulkkauksen opintosuunnasta valmistumisen jälkeen opiskelija voi hakea suoraan oikeustulkkisrekisteriin. Opetussuunnitelmaan kuuluu erilaisten tulkkausmenetelmien ja muistiinpanotekniikan harjoittelua. Opiskelijat saavat opetusta muun muassa Suomen oikeusjärjestelmästä, lainsäädännöstä, käsitteistöstä ja viranomaismenettelyistä. Lisäksi opiskelijat pääsevät tutustumaan oikeudenkäyntiprosessiin ja eri viranomaisten tehtäviin. Opiskelijat työskentelevät kahdella kielellä, joista toisen on oltava suomi. Kieliparin toisena kielenä voi valita englannin, espanjan, japanin, ranskan, ruotsin, saksan tai venäjän. (Opintopolku.fi 2020.) Helsingin yliopiston oikeustulkkauksen opintosuunnassa ensimmäiset opiskelijat aloittivat syksyllä 2018, joten tutkielman haastattelujen aikaan kyseisestä koulutusryhmästä ei ollut vielä valmistuneita. Vuoden 2020 alussa linjalla opiskeli 12 opiskelijaa (T. Kinnunen, henkilökohtainen tiedonanto, 8.5.2020).

Helsingin yliopiston maisteriohjelma koostuu 120 opintopisteestä, ja yksi opintopiste vastaa noin 27 työtuntia (Helsingin yliopisto 2020, 2019). Opinnot ovat tarkoitettu täysipäiväisesti suoritettaviksi (T. Kinnunen, henkilökohtainen tiedonanto, 8.5.2020). Suurin osa tulkkauksen kursseista järjestetään lähiopetuksena, jolloin opiskelijalla on kursseilla pakollinen läsnäolo. Yliopisto-opetuksen hyötynä on laaja harjoituskurssien

tarjonta, ja kurssit on jaoteltu tulkkausmenetelmien mukaisesti niille soveltuville teoria- ja harjoituskursseille. Konsekutiivi-, simultaani- ja oikeustulkkaukselle on kullekin omat viiden opintopisteen harjoituskurssinsa. Myös tulkkaustoimeksiintoon valmistautumiselle ja muistiinpanotekniikalle on oma kurssinsa. Varsinaisesti oikeuden alan teoriaan ja suomalaiseen oikeusjärjestelmään syventyviä kursseja ovat tulkin oikeustieto 1–3 (yhteensä 15 op). Tulkkausopinnojen lisäksi opintokokonaisuuteen kuuluvat myös kääntäjälle suunnatut suomen kielen ja kielenhuollon opinnot (yhteensä 30 op). Maisteriopinnoissa oleellisena osana on vielä opintojen lopussa suoritettava pro gradu -tutkielma. (Helsingin yliopisto 2020.)

2.4.2.3 Tulkki (AMK)-tutkinto asioimistulkkauksen koulutuksessa, Diakonia-ammattikorkeakoulu sekä korkeakoulututkinto ja oikeustulkkauksen erikoistumiskoulutus

Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) oli vuonna 2015 Suomen ainoa ammattikorkeakoulu, joka koulutti asioimistulkkeja Suomessa harvinaisissa puhutuissa kielissä. Kun oikeustulkkipirekisteri oli vielä suunnitteluvaiheessa, huolena oli, että tulkkeja, jotka läpäisisivät uuden lain vaatimat opinnot, jouduttaisiin odottelemaan. Diak ehdottikin muutosta lakiin, jotta tulkin AMK-tutkinnon asioimistulkkauksessa suorittaneelle henkilölle myönnettäisiin oikeus hakea oikeustulkkipirekisteriin merkitsemistä. Laajuudeltaan 210 opintopistettä oleva ja 3,5 vuotta kestävä asioimistulkkauksen ammattikorkeakoulututkinto pitää sisällään oikeustulkkauksen erikoisammattitutkintoa vastaavat opinnot. (Rissanen 2015.) Tutkintoon kuuluu kasvatustieteiden ja opetusalan, sosiaalialan, terveysalan, maahanmuuttoalan ja poliisi- ja oikeusalan opintojen lisäksi tulkkauksen etiikan ja ammattisäännösten sekä kääntämisen opinnot. Opetussuunnitelmaan kuuluu myös useampia kieliopinnot: ruotsin tai suomen, englannin ja oman äidinkielen opinnot. (Diak 2019b.) Vuodesta 2018 oikeustulkkipirekisterilautakunnan päätöksellä Diakin asioimistulkkauksen AMK-tutkinnon suorittanut sai oikeuden hakea rekisteriin merkitsemistä (Opetushallitus 2020c).

Asioimistulkkauksen koulutuksen lisäksi Diak tarjoaa 40 opintopisteen suuruista oikeustulkkauksen erikoistumiskoulutusta, joka on suunnattu tulkeille, joilla on korkeakoulututkinto (Diak 2019a). Tämä O-ERKO nimellä tunnettu koulutus on ollut valmisteilla vuodesta 2016, ja suunnittelusta vastasivat Tampereen, Helsingin, Turun

ja Vaasan yliopistot sekä Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Humanistinen korkeakoulu (SKTL 2018a). Erikoistumiskoulutuksen kielet määräytyvät hakijoiden kielten perusteella. Ensimmäiset opiskelijat aloittivat elokuussa 2018, ja ensimmäisellä kurssilla kielivalikoimaan kuuluivat suomalainen viittomakieli, venäjä, arabia, englanti ja ruotsi. (Diak 2019a; SKTL 2018a.)

Diakin oikeustulkkauksen erikoistumiskoulutus jakautuu kahteen osa-alueeseen: oikeustulkin toimintaympäristön tuntemukseen ja oikeustulkkaukseen. Yhteensä 15 opintopisteestä koostuvaan oikeustulkin toimintaympäristön tuntemukseen kuuluvat oikeusjärjestelmän opinnot (10 op) ja viranomastoiminnan opinnot (5 op). Oikeustulkkauksen kursseihin kuuluvat puolestaan oikeustulkkauksen teoria ja toimintaympäristö (5 op), valmistautuminen ja työn hallinta (5 op) sekä oikeustulkkaus 1–2 (yhteensä 15 op). Yksi opintopiste vastaa Helsingin yliopiston tavoin noin 27 työtuntia. (Diak 2019a.)

Koulutukseen haluavan hakijan on lähetettävä hakemus ja suoritettava valintakoe. Lisäksi hakijan on todistettava kielitaitonsa sekä A- että B-kielessä. Hakemukseen vaikuttavat kielitaidon lisäksi koulutus, työkokemus ja motivaatiokirje. Koska koulutus on tarkoitettu tulkkausalan ammattilaisille, hakijalta edellytetään yliopistollista kandidaatin tai maisterin tutkintoa ja/tai ylempää tai alempaa ammattikorkeakoulututkintoa tai muuta vastaavaa koulutusta. Tämän lisäksi hakijalla tulisi olla työkokemusta tulkkauksesta tai oikeusalalta sekä oikeustulkkauksen edellyttämään kahden kielen taitoa. (Diak 2019a.)

2.4.2.4 Tampereen yliopiston monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopintojen oikeustulkkauksen kokonaisuus

Oikeustulkkipolikiteerilautakunta päätti kokouksessaan 18.10.2019, että myös Tampereen yliopiston monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot, joihin sisältyy oikeustulkkauksen opintokokonaisuus, täyttävät valtioneuvoston asetuksen mukaiset oikeustulkkipolikiteeriin merkitsemisen edellytykset (Opetushallitus 2020c).

Oikeustulkkauksen kokonaisuuden voi Tampereen yliopistossa suorittaa B-kielenään englantia, ranskaa, ruotsia, saksaa tai venäjää opiskeleva. Oikeustulkkauksen 35 opintopisteen kokonaisuus koostuu seitsemästä kurssista, joista jokainen on viiden

opintopisteen arvoinen. Kursseihin kuuluvat tulkkaukseen keskittyvät kurssit tulkkauksen teoria, konsekutiivitulkkaus I, simultaanitulkkaus I, sekä oikeustulkkaus I ja II. Suomen yhteiskunnan ja oikeusjärjestelmän toimintaperiaatteita käsitellään puolestaan kursseilla tulkin oikeustieto I ja II. (Tampereen yliopisto 2020.)

Tulkki haastatteluihin ei osallistunut Tampereen yliopiston opiskelijoita, joten kyseistä koulutusohjelmaa ei tässä tutkielmassa käsitellä kuin pintapuolisesti.

3 Tutkimustehtävä, metodit ja tutkimuksen toteutus

Tutkimustehtäväni on selvittää, miten asiantuntijaryhmän esittämät ehdotukset ovat toteutuneet Suomen oikeustulkkauslaitoksissa. Lähtökohtanani on tarkastella asiantuntijaryhmän esityksien toteutumista oikeustulkiksi kouluttautuvien tulkkien näkökulmasta. Olen kerännyt analysoitavan aineiston haastattelemalla oikeustulkin koulutuksen käyneitä tai tutkimuksen aikana koulutusta käyviä tulkkeja. Haastattelemieni tulkkien määrän ja kerätyn aineiston koon vuoksi tutkimukseni keskittyy aineiston laadulliseen analyysiin. Tutkimusmetodia voidaan luonnehtia näin kvalitatiiviseksi puolistrukturoiduksi haastattelututkimukseksi.

Kokosin yksilohaastattelujen aineiston nauhoittamalla haastattelut puhelimella ja tabletilla. Litteroin äänitiedostoista haastattelua varten oleelliset kohdat. Haastattelun aineisto on haastateltavien anonymiteetin takaamiseksi tutkielman kirjoittajan hallussa, ja se tuhoetaan sen jälkeen, kun tutkielma on tarkastettu. Haastateltavilta tulkeilta on saatu suostumus aineiston käyttöä varten.

3.1 Oikeustulkkauksen koulutusohjelmien valikointi

Etsin haastateltavia tulkkeja kolmesta oikeustulkkauslaitoksen koulutusohjelmasta: Helsingin yliopiston kääntämisen ja tulkkauksen maisteriohjelman oikeustulkkauslaitoksen opintosuunnasta, Diakonia-ammattikorkeakoulun (Diak) oikeustulkkauslaitoksen erikoistumiskoulutuksesta sekä Tampereen Aikuiskoulutuskeskuksen (TAKK) oikeustulkkauslaitoksen erikoisammattitutkinnosta. Valitsin koulutusohjelmat sen perusteella, että Opetushallituksen (2020c) mukaan oikeustulkkauslaitosten on merkittävä oikeustulkkauslaitosten hakemuksesta tulkki, joka on suorittanut joko oikeustulkin erikoisammattitutkinnon tai tulkin tehtävään soveltuvan

korkeakoulututkinnon. Opetushallitus nimeää Helsingin yliopiston ja Diakonia-ammattikorkeakoulun asioimistulkkausten tutkinnot korkeakouluopinnoiksi, jotka täyttävät valtioneuvoston asetuksen mukaiset rekisteriin merkitsemisen edellytykset. Tampereen Aikuiskoulutuskeskus, josta tulkki voi suorittaa oikeustulkin erikoisammattitutkinnon (nykyään oikeustulkkausten ammattitutkinto) oli vuorostaan ensimmäinen oikeustulkkauskoulutuksen tarjoaja Suomessa. Vuoden 2019 lopulla oikeustulkkipäätösneuvoston lisäsi myös korkeakoulututkinnon ja oikeustulkkausten erikoistumiskoulutuksen sekä Tampereen yliopiston oikeustulkkausten opintokokonaisuuden sisältävän monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot hyväksyttäviin koulutusohjelmiin. Koska tutkin nimenomaisesti oikeustulkkaukseen erikoistuvaa koulutusta, en ota tutkimuksessani huomioon Diakin asioimistulkkausten AMK-tutkintoa. Haastattelin tutkimukseeni sen sijaan tulkkeja Diakin oikeustulkkausten erikoistumiskoulutuksesta. Tampereen yliopiston opiskelijoita ei haastateltu.

Syy miksi halusin suunnata tutkimukseni juuri oikeustulkkipäätösneuvoston tähtäävistä koulutusohjelmista valmistuviin tulkkeihin perustuu vuorostaan asiantuntijaryhmän oikeustulkkausten selvityshankkeeseen, jossa todettiin, että oikeustulkeille tulee luoda auktorisointijärjestelmä ja virallinen tulkkiuudelle, jotta oikeustulkkauksesta saataisiin vakiintunut ja järjestäytyneet ammatti (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 37–38). Myös Euroopan parlamentin ja neuvoston tulkkausdirektiivin 5 artiklan 2 kohta velvoittaa jäsenvaltioita perustamaan rekisterin tarvittavan pätevyyden omaavista tulkeista oikeusavustajien ja viranomaisten saataville tulkkausten laadun ja saatavuuden edistämiseksi. Järjestäytyneet pätevien tulkkiin rekisterin luominen vaikuttaisi olevan EU:n rikosoikeudellisen menettelyn kielellisen tasa-arvon saavuttamisen sekä selvitykseen osallistuneiden osapuolten yhteinen päämäärä. Oikeustulkkipäätösneuvoston tavoitteena näyttäisi näin olevan luoda pohja oikeustulkin järjestäytyneelle ammatille.

Vaikka tutkielmassa tuodaan esille eri oppilaitosten koulutukseen liittyviä seikkoja, tarkoitukseni ei ole verrata oppilaitosten opetussuunnitelmia tai niiden toteutuksia toisiinsa. Tuon analyysissä esille ainoastaan tutkimukseni argumenttien kannalta relevantteja painopisteitä oppilaitosten koulutuksiin liittyen.

3.2 Haastateltavien tulkkien anonymiteetti

Koska oikeustulkin koulutusjärjestelmä on Suomessa vielä nuori, sen suorittaneita tai sitä parhaillaan suorittamassa olevia on hyvin vähän. Tämän vuoksi tulkki saattaa helposti olla identifioitavissa vastaustensa, koulutusohjansa ja tulkattavien kieltensä perusteella. Tulkin identifioiminen vastaustensa perusteella lienee vaikuttanut myös haastateltavieni määrään, ja sain haastateltavakseni ainoastaan neljä tulkkia. Olen pyrkinyt anonymisoimaan tulkit täysin tutkimuksessani. Maksimaalisen anonymiteetin saavuttamiseksi olen jättänyt tulkkien nimet ja työkielet mainitsematta. Tutkimuksen kirjoittamisen hetkellä yksikään tulkeista ei ollut vielä suorittanut tutkintoaan loppuun asti, joten keräämäni aineisto perustuu tulkkien mielikuvaan koulutuksesta sen ollessa vielä kesken. Tutkimuksen tulokset eivät näin ole tyhjentäviä, vaan ne tarjoavat enemmänkin osviittaa koulutuksen toteutuksesta järjestelmän alkuvaiheissa.

4 Tutkimustulosten analyysi ja pohdinta

Asiantuntijaryhmän raportissa (2008: 36) pääasiallisena ongelmakohtana ja perusteena uudistuksille todettiin tulkkauslaadun välitön vaikutus asianosaisen asemaan oikeuskäsittelyssä. Osaamaton tulkki voi vaarantaa asiakkaansa oikeusturvan helpommin kuin tulkki, jolle oikeuskäsittely ja tulkilta vaadittavat ominaisuudet ovat tuttuja. Tämän vuoksi selvitystyön lopputuloksena oli luoda kattava oikeustulkkausjärjestelmä, johon olisi sisällytettävä myös virallisen koulutustahon järjestämä tulkkipäätös (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 36–37). Asiantuntijaryhmä esitti suomalaisen oikeustulkkipäätösjärjestelmän kehittämiseksi tulkkien koulutukseen liittyen seuraavat neljä kohtaa:

1. Kehitetään oikeustulkeille oma koulutusjärjestelmä, ottaen mallia auktorisoidun kääntäjän järjestelmästä. Koulutuksen tulee sisältää opintoja mm. seuraavista aihepiireistä: suomen kielen taito (kirjallinen ja suullinen), muu kielitaito, tulkkaustaito, eettiset kysymykset, oikeudellinen toimintaympäristö, oikeudenkäynti ja erikoisalojen terminologia.
2. Järjestetään tulkeille erilaisten tulkkausmenetelmien ja oikeuskielen koulutusta ja käytännön harjoittelua. Edellytetään koulutukseen ja istuntojen seurantaan osallistumista.
3. Järjestetään oikeustulkeille monipuolista täydennyskoulutusta, jossa annetaan tietoa tulkeille oikeuden toimintaympäristöistä, prosessiperiaatteista ja

oikeuskielestä sekä -käsitteistä. Oikeustulkkeina toimivilla on oltava tietoa juridiikan perusteista. Maahanmuuttajataustaisille koulutettaville tulee järjestää mahdollisuus kehittää suomen kielentaitoa ja suomalaisen yhteiskunnan tuntemusta.

4. Kaikessa koulutuksessa korostetaan tulkkauksen eettisiä periaatteita (salassapito ja vaihtelovollisuus) ja varmistetaan, että vakiintuneita eettisiä sääntöjä noudatetaan.

Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 37.

Asiantuntijaryhmän ehdotukset ovat osittain päällekkäisiä, joten käsittelen analyysissäni edellä mainittuja ehdotuksia soveltaen. Luvussa 4.1 käsittelen oikeustulkkauksen koulutusjärjestelmän kehitystä verraten sitä asiantuntijaryhmän raportissaan ehdottamiin suunnitelmiin. Luvussa 4.2 keskityn tulkkien kokemuksiin oikeuskielen koulutuksesta ja käytännön harjoittelusta. Luvussa 4.3 käsittelen eettisten periaatteiden ja kielitaidon kehittämistä oikeustulkin koulutuksessa.

4.1 Oikeustulkkien koulutusjärjestelmän kehittäminen

Yksi asiantuntijaryhmän tavoitteista oli saada koulutus järjestymään virallisen tahon kuten yliopiston tai ammattikorkeakoulun toimesta. Kyseisen tavoitteen voidaan nähdä toteutuneen, ja Suomessa muun muassa Helsingin yliopisto, Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) ja Tampereen yliopisto tarjoavat korkea-asteen koulutusta oikeustulkeille. Koulutuskustannusten minimoimiseksi asiantuntijaryhmän raportin (2008: 37) mukaan puhuttujen ja viitottujen kielten tulkkien tulisi voida osallistua samoille oikeustulkkakursseille. Haastateltavien mukaan Diakin oikeustulkkauksen erikoistumiskoulutuksen ensimmäisten opiskelijoiden joukossa yhdessä opiskelivat venäjän, arabian, englannin, ruotsin ja viittomakielen tulkit. TAKKissa opintojansa suorittavan tulkin kanssa yhdessä opiskelivat kurdin, thain, persian, viron, puolan ja kiinan kielen ryhmät (E. Tsavro, henkilökohtainen tiedonanto, 7.2.2019). Helsingin yliopistossa oikeustulkkauksen kielivalikoimana ovat puolestaan englanti, espanja, japani, ranska, ruotsi, saksa ja venäjä (Opintopolku.fi 2020). Kaikki kieliryhmät kokoontuvat yhteisille teorialuennoille, ja myös osa harjoituksista tehdään usean kieliryhmän läsnä ollessa. Haittapuolena yksi tulkeista nimesi kuitenkin yhdessä tehtävien harjoitusten kaoottisuuden. Silloin kun tulkkausharjoituksia tehdään suuressa eri kieliä puhuvassa ryhmässä, muiden tekeminen haittaa omaa keskittymistä. Tulkkien kokemukset harjoitustilanteista kuitenkin eriävät toisistaan, sillä toista tulkkia ei moinen haitannut laisinkaan.

Asiantuntijaryhmän raportissa (2008: 37) korostettiin myös sitä, että oikeustulkeille suunnatun koulutuksen olisi rakennuttava joustavista opintokokonaisuuksista lyhytkurssien sijaan. Tarkastelen joustavuutta seuraavaksi opintojen pituuden, rakenteen, sisällön ja saatavuuden kannalta. Haastattelujen perusteella Diakissa ja TAKKissa opiskelevat valitsivat kurssinsa etenkin sen lyhyen keston vuoksi. Tulkit mainitsivat verranneensa koulutusta Helsingin yliopiston tarjoamaan maisteriohjelmaan, jonka suorittamisessa kestää kaksi vuotta. Tulkeille lyhyemmät opinnot olivat selvästi pidempiä opintoja houkuttelevammat. Myös opintojen joustavuus oli tulkkien näkökulmasta positiivinen asia. Diakissa ja TAKKissa opiskelijoilla on lähiopetusta pari kertaa kuussa, mutta suuri osa opinnoista tehdään etäopintoina. Se, että koulutus on työn ohella suoritettavissa, miellytti sekä Diakin että TAKKin opiskelijoita. Suuri osa Helsingin yliopiston opinnoista suoritetaan lähiopetuksena, joissa opiskelijalla on pakollinen läsnäolo. Osa yliopiston teoreettisimmista kursseista suoritetaan kirjatentteinä, jolloin opiskelu tapahtuu itsenäisesti ja opiskelija tenttii kurssin tiedekunnan yleisenä tenttipäivänä.

Haastattelujen perusteella TAKKin näyttötutkintoon valmistavan koulutuksen joustavuuden puolesta puhuu myös se, että koulutus vaihtelee sisällöllisesti tulkin tarpeiden mukaan, ja jokainen laati opetussuunnitelmansa osittaisesti itse. Tarkoituksena on korostaa tulkin omaa osaamista ja tähdentää sellaisia osa-alueita, joihin on hyvä panostaa. Haastatteluissa saadun tiedon mukaan itse näyttötutkinto voisi vaihdella paljonkin henkilöstä riippuen. Voidaan täten todeta, että suunnitelma kustannustehokkaasta, usealle kieliryhmälle, niin puhuttujen kuin viitottujenkin kielten ryhmille, suunnatusta opetuksesta ja sen joustavuudesta on toteutunut hyvin.

Asiantuntijaryhmän tarkoituksena oli myös ottaa huomioon opiskelijoiden erilaiset koulutus- ja kokemustaustat koulutusta suunniteltaessa (2008: 37). Haastattelujen ja hakuvaatimusten perusteella näyttäisi siltä, että tulkkien erilaiset taustat on otettu vain jossakin määrin huomioon koulutuksen hakuvaiheessa. Korkea-asteen koulutukseen hakijalta vaaditaan vähintään alempi korkeakoulututkinto. Diak (2019) edellyttää hakijalta korkeakoulututkinnon lisäksi työkokemusta joko tulkkauksen tai oikeuden alalta sekä kahden kielen kielitaitoa. Helsingin yliopiston maisteriohjelmaan jatketaan usein suoraan käännöstieteiden tai filologian kandidaatin tutkinnon pohjalta, joten aiempi tutkinto sekä useamman kielen osaaminen on jo varmistettu aiemman

tutkinnon perusteella. TAKKin järjestämään erikoisammattitutkintoon hakijalta edellytetään vankkaa kokemusta oikeusalan tulkkausista, mutta tulkilta ei edellytetä aikaisempia opintoja. Koulutukseen haluava tulkki voi siis kompensoida tulkkausalan koulutuksen puutetta työkokemuksellansa. Haastateltavista tulkeista vain kahdella oli takanaan aikaisemmat kieli- tai käännösalan korkeakoulututkinnot. Kaksi muuta tulkkiä oli suorittanut korkeakoulututkinnon muulla kuin kielialalla. Niiden tulkkiä tapauksessa, joilla ei ollut akateemista taustaa kielten saralta, otettiin valinnassa huomioon heidän henkilökohtainen taustansa eri kulttuurien ja kielten parissa. Kyseiset tulkit olivat joko asuneet pitkään ulkomailla ja mahdollisesti myös opiskelleet siellä tai olivat ulkomailta kotoisin. Kaikilla haastateltavilla oli kuitenkin työkokemusta tulkkauksesta, ja heidän työkokemuksensa vaihteli 3:sta 11:een vuoteen. Kaikilla oli lisäksi kokemusta oikeustulkkauksesta, mutta ei välttämättä oikeuden istunnossa.

Tulkit eivät itse varsinaisesti kokeneet, että koulutuksessa itsessään olisi huomioitu opiskelijoiden taustoja, mutta haastattelujen mukaan koulutukseen pääsyssä ilmeni joitakin epäkohtia. Kurseja nimittäin järjestetään varsin harvoin, eikä kaikille kielille järjestetä oikeustulkkaus-koulutusta. Yksi tulkeista kertoi läpäisseensä pääsyvaatimukset ensimmäisellä hakukerralla, mutta joutui odottamaan kolme vuotta ennen kuin pääsi aloittamaan opintonsa juuri sen takia, ettei hänen kieliryhmäänsä riittänyt tarpeeksi hakijoita eikä kurssia järjestetty. Koulutusohjelmien kielivalikoima vaikuttaisikin olevan toistaiseksi vielä sen verran suppea, että kaikilla kielillä ei oikeustulkkaus-koulutukseen voi päästä.

Oikeustulkkaus-koulutusjärjestelmää suunnitellessa asiantuntijaryhmän raportissa (2008: 37) kehoitettiin käyttämään mallina auktorisoidun kääntäjän järjestelmää. Lukuun ottamatta korkeakouluopiskelijoita, jotka ovat maisteritasolla opiskelleet kielen kääntämistä ja suorittaneet vähintään kuuden opintopisteen laajuiset auktorisoidun kääntämisen opinnot, auktorisoidun kääntäjän tutkinto suoritetaan ammattitaidon näyttökokeena ilman siihen suoranaisesti valmistavaa koulutusta (Opetushallitus 2017: 32, 39). Oikeustulkkiä erikoisammattitutkinnon näyttötutkintoon on mahdollista osallistua ilman siihen valmistavaan koulutukseen osallistumista, mutta vuoden 2019 loppuun mennessä kukaan ei kuitenkaan ollut pyrkinyt suorittamaan näyttötutkintoa osallistumatta koulutukseen (E. Tsavro, henkilökohtainen tiedonanto,

7.2.2019). Voidaan katsoa, että oikeustulkin tutkintojärjestelmä pohjautuu löyhästi auktorisoidun kääntäjän järjestelmään, sillä molemmat tutkinnot voidaan suorittaa sekä näyttötutkintoina että korkeakouluopintoina. Koska oikeustulkin tutkintoa ei kuitenkaan tutkielman kirjoitusvaiheeseen mennessä ole kukaan suorittanut ilman koulutukseen osallistumista, ja auktorisoidun kääntäjän tutkinnon suorittajista suuri osa osallistuu ainoastaan näyttökokeeseen, voidaan katsoa, että vaikka tutkinnon suorittamisen osalta nämä ovat teoreettisesti verrattavissa toisiinsa, on oikeustulkin tutkinnossa toistaiseksi suurempi painoarvo itse koulutuksella. Voidaan myös ajatella, että vaikka tutkintojärjestelmissä löytyy tiettyjä samankaltaisuuksia, kyseenalaista on se, ovatko ne asiantuntijaryhmän mainitsemina ”koulutusjärjestelminä” verrattavissa. Auktorisoidun kääntäjän tutkinto ei itsessään anna kääntäjälle oikeutta toimia lainmukaisena auktorisoituna kääntäjänä vaan tutkinnon tai kyseiset korkeakouluopinnot hyväksytysti suorittanut saa oikeuden hakea auktorisoidun kääntäjän oikeutta (Opetushallitus 2020a). Ainoastaan kyseisen oikeuden saanut voi työskennellä auktorisotuna kääntäjänä. Vastaavasti oikeustulkin koulutuksen suorittanut voi heti kutsua itseään oikeustulkiksi ja työskennellä oikeustulkin tehtävissä. Toisaalta oikeustulkkinä voi työskennellä myös tulkiksi kouluttamatonkin henkilö, sillä kuten edellä on todettu, oikeustulkin nimike ei ole suojeltu. Soveltuvan oikeustulkikoulutuksen suorittanut voi kuitenkin hakea oikeustulkikirekisteriin merkitsemistä (Laki oikeustulkikirekisteristä 17.12.2015/1590: 5 §). Koska auktorisoidun kääntäjän tutkinnossa ei ole annettu erityistä painoarvoa tutkintoon valmistavalle koulutukselle, voidaan katsoa, että koulutuspainotteinen oikeustulkikoulutuksen koulutusjärjestelmä ei ole juuri ottanut mallia auktorisoidun kääntäjän järjestelmästä. Oikeustulkin ammatin vakiinnuttamiseksi koulutusjärjestelmää parempana vertailun kohteena toimiikin auktorisoitujen kääntäjien rekisteriä muistuttava virallinen tulkiluettelo: oikeustulkikirekisteri. Koska oikeustulkikirekisteriin merkitään ainoastaan sellaiset tulkit, jotka täyttävä merkitsemisen vaatimat pätevyyskriteerit, oikeustulkikirekisterin voitaisiin katsoa olevan tällä hetkellä lähin vastine asiantuntijaryhmän ehdottamalle auktorisointijärjestelmälle.

4.2 Oikeuskielen koulutus ja käytännön harjoittelu

Koska suullisten lausuntojen merkitys oikeudenkäynneissä ja viranomaismenettelyissä on perinteistä keskustelua sitovampi, asiantuntijaryhmä (2008: 37) oli sitä mieltä, että tulkin on hallittava erilaisten virallismenettelyiden, kuten hallinto-, esitutkinta- ja perheoikeudellisten asioiden menettelyiden erityispiirteet. Näin myös koulutukseen oli syytä sisällyttää opintoja oikeuskielestä ja -käytännöistä sekä asianmukaisista tulkkausmenetelmistä.

Haastattelin tulkkeja heidän kokemuksistaan koulutuksissa tarjotuista juridisista opinnoista. Koska yksikään haastatteleistani tulkeista ei ollut haastattelujen aikaan vielä valmistunut koulutuksesta ja koska tulkit suorittavat tutkintojaan eri oppilaitoksissa ja ovat näin myös eri vaiheissa opintojaan, täysin tyhjentäviä tuloksia ei oikeustieteellisen alan opinnoista ollut mahdollista saada. Yksi tulkeista ei ollut haastatteluun mennessä käynyt läpi oikeusjärjestelmään paneutuvia opintoja lainkaan. Toinen tulkki kertoi perehtyneensä itsenäisesti oikeustieteen alan teoriaan eri tehtävien yhteydessä, mutta toivoi, että oikeustieteen ja hallintotieteen teoreettisia opintoja olisi enemmän. Kahdella muulla tulkilla oli vuorostaan selkeä käsitys opintojensa oikeuslaitosta ja oikeusjärjestystä käsittelevistä teoreettisista opinnoista.

Ne kolme tulkkia, jotka olivat tutustuneet opinnoissaan oikeusjärjestelmään, nimesivät oikeustieteen alan opinnot koulutuksen hyödyllisimmäksi osaksi. Suuri osa opinnoista keskittyi Suomen oikeusjärjestelmään ja oikeuslaitokseen. Erityisen hyödylliseksi koettiin prosessioikeudelliset opinnot, joissa tuomioistuinmenettelyn järjestystä ja tapahtumia käydään läpi. Tulkit kokivat, että juridisen alan tuntemus on helpottanut heidän työtään tulkkina. Tuomioistuinkäsittelyn järjestyksen ja eri toimijoiden roolin tuntemus on erityisesti helpottanut tulkkausta. Koska oikeustulkkaus ulottuu oikeudenkäynnin lisäksi myös muihin viranomaismenettelyihin kuten esitutkintaan ja perheoikeudellisiin asioihin, asiantuntijaryhmä (2008: 37) esitti, että koulutuksessa olisi perehdyttävä peruspiirteittäin myös oikeussalin ulkopuolella käytäviin menettelyihin. Vaikka prosessioikeus ja rikosoikeus olivat tulkkien näkökulmasta juridisen koulutuksen keskiössä, mainitsivat tulkit myös oppineensa muiden viranomaisten roolista esimerkiksi vierailevien luennoitsijoiden kautta. Työtään ja toimintaansa ovat esitelleet mm. Rajavartiolaitos, Tulli, Maahanmuuttovirasto, poliisi ja syyttäjä. Yksi tulkeista kertoi, että jokaista vierailevan viranomaisen pitämää

luentoa seurasi aihetta koskeva tentti, jota varten oli tehtävä itsenäisesti taustatyötä. Toinen, eri oppilaitoksessa opiskeleva tulkki, mainitsi vierailuiden muun muassa selkeyttäneen eri viranomaisten toiminnan eroavaisuuksia. Näin tulkkien kokemusten perusteella asiantuntijaryhmän esittämät ehdotukset laaja-alaisesta viranomaistoiminnan periaatteiden opetuksesta voidaan katsoa täytetyiksi.

Myös asiantuntijaryhmän ehdottamat edellytykset istuntojen seurantaan osallistumisesta näyttäisivät täyttyneen, sillä tulkit kertoivat käräjäoikeusvierailuiden kuuluneen heidän opetussuunnitelmaansa. Perheoikeudellisiin asioihin perehdyttäessä yksi tulkeista näki ongelmaksi kuitenkin sen, ettei perheoikeudellista menettelyä voinut koulutusohjelman opetussuunnitelmasta huolimatta mennä tuomioistuimessa seuraamaan, sillä asiat käsitellään usein suljettuina.

Asiantuntijaryhmän raportissa (2008: 37) korostuivat oikeuskielen tuntemuksen lisäksi tulkkausmenetelmien ja käytännön harjoittelun tärkeys. Haastattelujen mukaan kaikki tulkit olivat tutustuneet koulutuksessaan jollakin tasolla kaikkiin tulkkauksen perusmenetelmiin: konsekutiivi-, simultaani-, kuiskaus- ja prima vista -tulkkaukseen. Helsingin yliopiston kaksivuotisessa koulutusohjelmassa tulkkauharjoitusten määrä on ymmärrettävästi suurin viikoittaisten harjoitustuntien myötä, joten yliopiston tulkkiopiskelijoiden kokemukset tulkkauharjoituksista erosivat muista harjoitusten laajuuden vuoksi. Kysyttäessä oikeustulkkausmenetelmistä ja niiden harjoittelusta useampi tulkki toi esiin kuiskaus- ja prima vista -tulkkausta sekoittavan yhdistelmätulkkauksen. Kyseisessä tulkkauksen muodossa tulkin on tarkoitus tulkata suoraan paperista luettua tekstiä, esimerkiksi haastehakemusta tai oikeuden päätöstä, simultaanisti (joko kuiskaustulkkauksena tai tulkkaukopissa) oheista asiakirjaa samanaikaisesti vilkuillen. Tulkkien mukaan ongelmana oikeudellisen asiakirjan tulkkauksessa on asiakirjatekstilte ominainen pitkävirkkeinen kapulakieli. Tulkin on hankala seurata vaikeaselkoista lauseenrakennetta, ja yksi tulkeista oli sitä mieltä, että tulkin olisi käännettävä asiakirja kokonaisuudessaan selvittääkseen tehtävästä. Harjoitusmenetelmää kritisoineet tulkit olivat sitä mieltä, että tulkkausmenetelmä ei vastaa todellista oikeudenistuntoa. Vaikka oikeuden istunnossa saatetaan ajoittain lukea vaikeaselkoista tekstiä suoraan paperista, tulkkien kokemusten perusteella tämä oli hyvin lyhytkestoista ja rajoittui usein syyttäjän lukemaan haastehakemukseen. Tulkkien mukaan tulkkauharjoituksissa

keskityttiin pääasiallisesti juuri tähän tulkkaustapaan, vaikka todellisessa oikeuden istunnossa kyseinen tulkkaustapa rajoittuu lähinnä haastehakemuksen lukuun, ja muutoin vallitsevat tulkkausmenetelmät ovat spontaanin puheen kuiskaus- ja konsekutiivitulkkaus. Kritiikkinä oli myös harjoittelun kuormittavuus. Koska menetelmän harjoitteluun käytetään suurin osa harjoitusajasta, yksi tulkeista vertasi suoritusta yli-inhimilliseksi ponnisteluksi, jonka jälkeen on niin väsyksissä, ettei pysty suoriutumaan muista tehtävistä. Toisaalta näiden ”yli-inhimillisten” vaikeiden tulkkausharjoitusten rinnalla ei työelämässä mikään ole ollut vaikeata. Tulkit toivoivat harjoituksilta istuntoa simuloivia harjoituksia, joissa olisi lukupuheen sijaan enemmän realistista tilannetta vastaavaa dialogia.

Yhdeksi hyödylliseksi harjoitukseksi tulkit nimesivät muistiinpanotekniikan opettelun, vaikka yksi tulkeista olikin sitä mieltä, että sama muistiinpanotekniikka ei sovi kaikille. Asiantuntijaryhmän raportissa hyödylliseksi todettua etätulkkausta ei vuorostaan päässyt harjoittelemaan kuin yksi haastattemistani tulkeista, joka suoritti harjoituksen simuloituna puhelintulkkauksena. Asiantuntijaryhmä (2008: 39) totesi raportissaan, että etätulkkauksen mahdollisuuksia olisi tutkittava erikseen ja siihen olisi kehitettävä omaa koulutusta. Ylipäättänsä teknisten apuvälineiden käytön tarpeita ja mahdollisuuksia tulkkauksessa tulisi kartoittaa. Koska etätulkkaus alentaa kustannuksia ja lisää tulkkien saatavuutta etenkin lyhyellä varoitusajalla ja varsinkin etäisille alueille, etätulkkauksen kehittäminen voidaan katsoa tärkeäksi ja hyödylliseksi kehityskohteeksi. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 26–27.) Koska ainoastaan yksi neljästä haastattemistani tulkeista on päässyt harjoittelemaan etätulkkausta, voidaan katsoa, että etätulkkaukseen perehdyttävissä opinnoissa on vielä kehitettävää. Oman tulkkauskokemukseni puolesta ja useiden vertaiskeskusteluiden perusteella puhelintulkkaus koetaan usein epämiellyttävänä tulkkauksen muotona. Puhelintulkkaukseen ja muihin etätulkkausmenetelmiin perehtyminen ja totuttelu koulutusvaiheessa saattaisi jopa parhaassa tapauksessa helpottaa tulkin suhtautumista etätulkkaustilanteisiin.

4.3 Eettiset periaatteet ja kielitaidon kehittäminen

Useat tulkkauspalveluita käyttävät viranomaistahot ovat huolissaan tulkkien puutteellisesta kielitaidosta, kulttuurintuntemuksesta sekä eettisten velvoitteiden noudattamisesta. Ongelmia viranomaisten mielestä syntyy etenkin silloin, kun paikalle

pyydetään tulkki, jonka pätevyydestä ei ole tietoa (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 24–25). Erityisesti asianajajien luottamuksen puute tulkkeja kohtaan käy ilmi oikeustulkkauksen selvityshanketta varten kootuista oikeustulkkauskokemuksista. Oikeuteen tilatun tulkin pätevyydestä ei ole aina takeita, ja käytännössä paikalle hankitaan tulkki aikataulun eikä tulkin kokemuksen tai pätevyyden perusteella. Oikeuden toimijoiden, kuten syyttäjän tai asianajajan ammattitaito on varmistettavissa, mutta tulkille ei ole virallisesti asetettuja koulutus- tai kokemusvaatimuksia. Virheen sattuessa viranomaisen toimintaa voi myös lähteä selvittämään virallisteitse, mutta tulkin kohdalla tällaista mahdollisuutta ei ole. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: liite 3.)

Selvityksessä ongelmalliseksi koettiin tulkin juridisen sanaston puutteellisuus sekä tulkattavien kielten rajallinen osaaminen. Asianajajat näkivät puutteita myös tulkin roolin ymmärryksessä. Tulkin tehtävä on tulkata puolueettomasti, mutta asianajajat kokivat, että tulkki saattaa sekaantua asiaan ja pyrkiä ohjaamaan asiaa haluamaansa suuntaan. Myös suomalaisen kulttuurin tuntemuksessa havaittiin puutteita. Ongelmia havaittiin erityisesti harvinaisten kielten tulkkien yhteydessä, jossa tulkkivalikoimakin on pienempi. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: liite 3.) Asiantuntijaryhmän raportissa pyrittiinkin selättämään kyseinen ongelma ehdottamalla, että maahanmuuttajataustaisten koulutettavien kielitaidon ja yhteiskunnan tuntemuksen kehittämistä tehtäisiin osa oikeustulkki-koulutusta. Koulutukseen oli ehdotuksen mukaan hyvä sisällyttää myös suomen kielen kirjallisen taidon sekä muun kielitaidon opintoja. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 37.)

Eettisistä periaatteista ja ammattisäännöstöstä kaikki haastatellut tulkit kertoivat saaneensa opetusta. Tulkin roolin tärkeyttä ja tulkin salassapitovelvollisuutta on käsitelty laajasti. Yksi tulkeista kertoi, että koulutukseen hakeutuneille tulkeille tulkin rooli ja tulkin tehtävän tärkeys ovat oikeastaan itsestäänselvyksiä. Voitaisiin siis tulkita, että tulkit ovat hakeutuneet koulutukseen juuri sen takia, että he ymmärtävät rooliin kuuluvan vastuun ja haluavat parantaa taitojaan pystyäkseen tarjoamaan mahdollisimman laadukasta tulkkausta ja edesauttaakseen oikeusturvan toteutumista.

Haastattelujen perusteella Suomen yhteiskunnan tuntemusta oli käyty läpi erilaisten yhteiskuntasääntöjen, lakien ja järjestysten kautta. Haastateltavien mukaan koulutukseen osallistuneiden maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tuntemus

Suomen yhteiskunnasta oikeudellisen järjestyksen ulkopuolella oli suhteellisen hyvä, sillä he olivat asuneet Suomessa useiden vuosien ajan. Muun kuin Suomen yhteiskunnan tuntemus oli haastattelujen mukaan vuorostaan jätetty tulkin oman tiedon varaan. Kaikissa oppilaitoksissa koulutus järjestettiin suomen kielellä. Kielellistä koulutusta ei ollut erikseen tarjolla, vaan koulutukseen päästäkseen tulkillä oli jo oltava riittävä kielitaito. Ainoastaan Helsingin yliopiston maisterintutkintoon kuului suomen kielen opintoja, mutta muualla kielen harjoittaminen jäi sanastotasolle. Asiantuntijaryhmä esitti suomen kielen taidon kehittämistä tukevien opintojen järjestämistä etenkin maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille. Haastattelemieni tulkkien mukaan tulkattavien kielten taito oli oltava hallussa opintoihin pääsemiseksi eikä sanastotasoa ylittävä kielen opetus kuulunut opintoihin. Voidaan siis todeta, että kielitaidon laajempi kehitys koulutuksessa ei näyttäisi toteutuneen.

5 Päätelmät

Kun tarkastellaan asiantuntijaryhmän ehdotuksia oikeustulkkien koulutuksen kehittämiseksi, voidaan edellisessä luvussa käsiteltyjen asioiden perusteella todeta, että monet esitykset ovat täyttyneet.

Oikeustulkkaukseen erikoistuvaa koulutusta tarjoavat Suomessa muun muassa Tampereen Aikuiskoulutuskeskus (TAKK), Helsingin yliopisto, Diakonia-ammattikorkeakoulu (Diak) ja Tampereen yliopisto. Tulkkihaastattelujen perusteella koulutukseen on mahdollista osallistua työn ohella ja koulutuksen sisältöä voidaan muokata omien kehitystarpeiden mukaiseksi. Opetussuunnitelmat kuitenkin eroavat toisistaan jonkin verran eri järjestäjätahojen välillä, joten opintokokonaisuuksien joustavuus vaihtelee. Opetussuunnitelmille yhteistä on kuitenkin se, että ne suoritetaan tietyn aikavälin sisällä ja koulutus koostuu laajoista opintokokonaisuuksista. Koska koulutus on järjestetty virallisen tahon toimesta, ja se koostuu joustavista kokonaisuuksista lyhytkurssien sijaan, voidaan katsoa, että koulutuksen järjestämisen edellytykset ovat näiltä osin täyttyneet. Auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmä ei kuitenkaan näyttäisi luovan oikeustulkkauksen koulutusjärjestelmälle yhtä vankkaa pohjaa kuin mitä selvityksessä oli suunniteltu.

Yksi koulutuksen hyödyllisimmistä osioista oli tulkkien mielestä oikeustieteelliset opinnot, jotka olivat avain monimutkaisen oikeusjärjestyksen ymmärtämiseen.

Työympäristön tunteminen tuntui helpottavan suuresti tulkkien työskentelyä. Sanaston harjoittelu ja eri tulkkauksen menetelmien harjoittelu katsottiin myös hyödylliseksi. Kritiikkiä sai osakseen kuitenkin kuiskaustulkkauksesta ja prima vista -tulkkauksesta koostuva yhdistelmätulkkauksen menetelmä, sillä menetelmän käyttö ei ole todellisuuteen verrattavissa. Tulkit totesivat, että tällaista kuormittavaa yhdistelmätulkkauksen käytetään oikeuden istunnossa hyvin vähän, joten se, että tulkkauksen harjoitukset keskittyvät pääasiassa juuri kyseisen tulkkauksen menetelmän harjoitteluun ei ole perusteltua. Harjoitus, jossa tavalla tai toisella simuloitaisiin oikeudenkäyntiä, olisi ollut tulkkien mielestä tervetullut lisä tulkkauksen harjoituksiin.

Koulutuksen järjestäminen tulkkien erilaisten taustojen ja kokemuspohjien huomioonottamisen kannalta on kuitenkin jäänyt vajaaksi. Asiantuntijaryhmä (2008: 14) totesi raportissaan, että tulkin ammattisäännösten keskeiset arvot, kuten vaitiolovelvollisuus, puolueettomuus ja esteettömyys ovat ammattitulleille ennestään selviä asioita. Myös tulkkihaastattelujen pohjalta kävi ilmi, että oikeustulkkauksen osallistuvilla tulkin ammattitaidon kulmakivet olivat itsestäänselvyksiä. Koska koulutukseen päästäkseen tulkit edellytetään korkeakoulututkinto ja tulkkauksen kokemusta, tai vähintään vankkaa tulkkauksen kokemusta oikeuden alalta, voidaan olettaa, että koulutuksen ulkopuolelle jäävät näin väkisinkin ne harvinaisempia kieliä puhuvat tulkit, joilla ei välttämättä ole aiempaa koulutusta tai laajaa tulkkauksen kokemusta. Luottamuspuola kohdistui asiantuntijaryhmän raportin (2008: 24–26, liite 3) mukaan harvinaisten kielten tulkkaukseen, etenkin uusien maahanmuuttajaryhmien kohdalla. Voitaisiin siis päätellä, että vaikka oikeustulkin koulutus on osoittautunut hyödylliseksi tulkkauksen opiskelijoiden parissa, on koulutukseen päässyt opiskelemaan pääasiassa ammattitulleja, joille tulkin ammattisäännöt ja periaatteet ovat jo ennestään tuttuja. Koulutuksen ulkopuolelle on näin jäänyt juuri se ryhmä, joka oikeusviranomaisten keskuudessa herätti eniten epävarmuutta luottamuksen ja oikeusturvan toteutumisen kannalta: harvinaisten kielten tulkit. Koska oikeustulkkauksen koulutusta järjestetään kielikohtaisesti, rajoitteena harvinaisten kielten tulkeille voi olla myös se, ettei omalle kielelle ole saatavilla koulutusta.

Oikeustulkkien koulutus Suomessa on vielä alkutaipaleellaan, ja koulutus tulee varmasti laajenemaan ja kehittymään vastaisuudessa. Yksikään haastattelemistani tulkeista ei ollut haastattelujen tapahtuessa suorittanut opintojaan loppuun, joten

tulkkien kokemuksia ei voida käsitellä tämän tutkimuksen perusteella tyhjentävästi. Tulkit olivat kuitenkin haastatteluvaiheessa edenneet opinnoissaan sen verran, että voidaan katsoa, että heillä oli selkeä näkemys ja tuntemus opinnoistaan, vaikka koko tutkintoa ei ollut vielä suoritettu. Jatkotutkimusta koulutuksen kehityksestä ja tulkkien näkökulmasta olisikin hyvä tehdä sitten, kun useammasta koulutusohjelmasta on valmistunut oikeustulkkveja. Tällöin tulkkien kokemuksiin perustuva aineisto olisi perusteellisempaa.

Vaikka eri oppilaitoksissa opiskelevien tulkkien kokemukset erosivat toisistaan, olivat koulutusohjelmat kuitenkin hyvin lähellä toisiaan. Kaikki haastatteleman tulkkit ovat nähneet oikeustulkkaukseen erikoistuvan koulutuksen hyödylliseksi, joten koulutusta järjestävät tahot ovat selvästi oikeilla jäljillä. Oikeustulkkauksen tarve ja vaatimustaso kasvaa erityisesti kansainvälisen liikkuvuuden myötä. Koulutettuja oikeustulkkveja valmistuu toistaiseksi kuitenkin varsin vähän, jotta kaikkien tulkkauksen asiakkaiden ja viranomaisten oikeusturva saataisiin taattua. Koulutuksen saralla on vielä kehitettävää, mutta näyttäisi siltä, että koska oikeustulkkveja valmistuu pikkuhiljaa useammasta tahosta ja enenevässä määrin, on koulutuksen kehitys etenemässä oikeaan suuntaan.

Lähdeluettelo

Ahjopalo, J. (2016). *Uusien oikeustulkkiin odotetaan parantavan monikielisiä oikeuskäsittelyjä* – ”Kirjavuutta ollut”. Haettu 17.1.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-8974562>.

Asiantuntijaryhmän raportti (2008). *Oikeustulkkausten selvityshanke*. Kouvola: Helsingin yliopisto.

Colin, J. & Morris, R. (2001). *Interpreters and the Legal Process*. Hook, Hampshire: Waterside Press.

Diak (2019a). *Oikeustulkkausten erikoistumiskoulutus (40 op)*. Haettu 12.2.2019 osoitteesta <https://www.diak.fi/tyoelamapalvelut/koulutuspalvelut/erikoistumiskoulutukset/oikeustulkkausten-erikoistumiskoulutus/>.

Diak (2019b). *Opetussuunnitelma – tulkki (AMK), asioimistulkkaus*. Haettu 2.5.2020 osoitteesta <https://www.diak.fi/wp-content/uploads/2019/08/Diak-OPS-2019-Tulkki-AMK-asioimistulkkaus.pdf>.

Diño, G. (2018). *Interpreters Are Riled up in the State of Denmark* 14.12.2018. Haettu 25.4.2020 osoitteesta <https://slator.com/industry-news/interpreters-are-riled-up-in-the-state-of-denmark/>.

EUR-lex (2020). *Euroopan ihmisoikeussopimus (ECHR)*. Haettu 11.3.2020 osoitteesta https://eur-lex.europa.eu/summary/glossary/eu_human_rights_convention.html?locale=fi.

Helsingin yliopisto (2020). *Weboodi*. Haettu 14.4.2020 osoitteesta <https://weboodi.helsinki.fi/hy/etusivu.html>.

Helsingin yliopisto (2019). *Tutkinnon rakenne ja laajuus*. Haettu 12.2.2019 osoitteesta <https://guide.student.helsinki.fi/fi/artikkeli/tutkinnon-rakenne-ja-laajuus>.

Hietanen, K. (2004). Tulkkausviestintä ammattina. Teoksessa P. Mäkinen & R. Oittinen (toim.), *Alussa oli käänös* (s. 277–294). Tampere: Tampere University Press.

Isolahti, N. (2008). Tulkki oikeussaliviestinnän monitaiturina. *MikaEL – Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu*, 2. Haettu 24.1.2019 osoitteesta <https://www.sktl.fi/@Bin/41017/Isolahti.pdf>.

Kinnunen, T. & Vik-Tuovinen, G. (2011). Oikeustulkin työ – yhteistyön etiikkaa. *Käännösteoria, ammattikielet ja monikielisyys – VAKKI:n julkaisut*, N:o 38, 141–152. Haettu 1.2.2019 osoitteesta http://www.vakki.net/publications/2011/VAKKI2011_Kinnunen&Vik-Tuovinen.pdf.

Melleri, V. (2017). Vaarallisia tulkintoja. *Advokaatti*. 4-2017, 23. Haettu 1.2.2019 osoitteesta <http://fondamenta.fi/wp-content/uploads/2015/04/advo0417-oikeustulkit.pdf>.

Miettinen, V.-E. (2019). *Oikeustulkirekisteri: Käytännön toteutuminen ja kehitysmahdollisuudet*. Helsingin yliopisto. Englannin kääntämisen koulutusohjelma. Pro gradu -tutkielma.

Määttä, S. K. (2011). Kieli-ideologiat ja oikeustulkkauksen laatu. *MikaEL – Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen symposiumin verkkojulkaisu*, 5. Haettu 12.2.2020 osoitteesta https://www.sktl.fi/@Bin/85387/Maatta_MikaEL2011.pdf.

Oikeus.fi (2017). *Pätevien oikeustulkki määrä kasvaa*. Haettu 24.1.2019 osoitteesta <https://oikeus.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2017/09/patevienoikeustulkkiensaarakasvaa.html>.

Opetushallitus (2020a). *Auktorisoidun kääntäjän tutkinto*. Haettu 3.1.2020 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kieli-ja-kaantajatutkinnot/auktorisoidun-kaantajan-tutkinto>.

Opetushallitus (2020b). *Oikeustulkirekisteri: etsi oikeustulkkiä*. Haettu 27.1.2020 osoitteesta <https://oikeustulkirekisteri.opintopolku.fi/>.

Opetushallitus (2020c). *Oikeustulkkierekisteri*. Haettu 30.1.2020 osoitteesta https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/oikeustulkkierekisteri.

Opetushallitus (2018). *Oikeustulkkauksen erikoisammattitutkinto*. Haettu 7.2.2019 osoitteesta <https://eperusteet.opintopolku.fi/eperusteet-service/api/dokumentit/4533396>.

Opetushallitus (2017). *Raportit ja selvitykset 2017:16*. Helsinki: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

Opetushallitus (2013). *Näyttötutkinnon perusteet – Oikeustulkin erikoisammattitutkinto*. Määräys 14/011/2013. Haettu 20.1.2019 osoitteesta https://www.oph.fi/download/149846_Oikeustulkin_erikoisammattitutkinto_14_011_2013.pdf.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2014a). Oikeustulkkierekisterin perustamista selvittävän työryhmän muistio. *Opetus- ja kulttuurisministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:22*. Haettu 22.1.2020 osoitteesta <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75247/tr22.pdf>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2014b) *Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmän kehittäminen*. Haettu 24.1.2019 osoitteesta http://oph.fi/download/154732_rasku_160102014.pdf.

Opintopolku.fi (2020). *Kääntämisen ja tulkkauksen maisteriohjelma, filosofian maisteri (2 v)*. Haettu 9.5.2020 osoitteesta: <https://opintopolku.fi/app/#!/korkeakoulu/1.2.246.562.17.77199972405>.

Piippo, R. (2016). *Oikeustulkkauksen haasteet*. Oulun ammattikorkeakoulu. Liiketalouden koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Pontto, M. (2017). Oikeustulkin erikoisammattitutkinto tähän mennessä. *Kääntäjä* 2/2017, 15.

Rissanen, T (2015). AMK-tutkinnon asioimistulkkauksesta suorittanut sopisi oikeustulkkierekisteriin. *Turun Sanomat* 9.3.2015. Haettu 2.5.2020 osoitteesta

<https://www.ts.fi/mielipiteet/lukijoilta/812363/AMKtutkinnon+asioimistulkkauksesta+suorittanut+sopisi+oikeustulkki+kirekisteriin>.

SKTL (2020). *Auktorisoitu kääntäminen*. Haettu 3.1.2020 osoitteesta https://www.sktl.fi/kaantaminen_ ja_tulkkaus/auktoisoitu-kaantaminen/.

SKTL (2018a). *Oikeustulkkauksen erikoistumiskoulutus alkoi*. Haettu 2.5.2020 osoitteesta <https://www.sktl.fi/?x18668=1692530>.

SKTL (2018b). *Tanskan oikeustulkkaus kentällä kuohuu*. Haettu 16.4.2020 osoitteesta <https://www.sktl.fi/?x18668=1807941>.

SKTL (2016). *Oikeustulkin etiikka*. Haettu 30.1.2019 osoitteesta <https://www.sktl.fi/@Bin/952493/Oikeustulk.16.pdf>.

Tampereen yliopisto (2020). *Opinto-oppaat 2018–2019: monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriopinnot*. Haettu 13.4.2020 osoitteesta <https://www10.uta.fi/opas/tutkintoOhjelma.htm?rid=15587&uiLang=fi&lang=fi&lvv=2018>.

TAKK (2018). *Oikeustulkkauksen erikoisammattitutkinto*. Haettu 17.1.2019 osoitteesta <https://www.takk.fi/fi/koulutus/brochure/oikeustulkkauksen-erikoisammattitutkinto/>.

Tilastokeskus (2019). *Vieraskieliset*. Haettu 8.1.2020 osoitteesta <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/vieraskieliset.html>.

Vikman, M. (2015). *Suomen ensimmäiset oikeustulkkit valmistuvat keväällä – tutkintokielistä arabia*. Haettu 17.1.2019 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-8331972>.

Lait ja asetukset

Esitutkintalaki 805/2011.

Euroopan ihmisoikeussopimus.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/64/EU annettu 20 päivänä lokakuuta 2010, oikeudesta tulkkaukseen ja käännöksiin rikosoikeudellisissa menettelyissä.

Hallintolainkäyttölaki 586/1996.

Hallintolaki 434/2003.

Kielilaki 6.6.2003/423.

Laki auktorisoiduista kääntäjistä 7.12.2007/1231.

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 689/1997.

Laki oikeustulkkierekisteristä 17.12.2015/1590.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.

Laki virallisista kääntäjistä (kumottu) 23.12.1888/1148.

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621.

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4.

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806.

Saamen kielilaki 1086/2003.

SopS 11/1987 Asetus Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä Pohjoismaiden kansalaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään muussa pohjoismaassa tehdyn sopimuksen voimaansaattamisesta.

Valtioneuvoston asetus auktorisoiduista kääntäjistä 13.12.2007/1232.

Valtioneuvoston asetus oikeustulkkierekisteristä 177/2016.

Hallituksen esitykset

HE 39/2015. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oikeustulkkierekisteristä.

HE 217/1995 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi hallintolainkäytöstä ja siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

HE 29/1995 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle pohjoismaisen sosiaalipalvelusopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä.

HE 29/1993 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.

Liite 1: Haastattelukysymykset

Tutkimuskysymykset:

4. Miten hyvin oikeustulkin etiikkaa ja ammattisäännösten merkitystä on painotettu opetuksessa?
5. Millä tavoin työkielten ja -kulttuurien osaamista on harjoiteltu ja testattu?
6. Miten hyvin oikeustulkin toimintaympäristöön on perehdytty?

Yleistä

- Missä olet suorittanut/suorittamassa oikeustulkin erikoisammattitutkintoa?
- Oletko opiskellut tulkkausta myös jossain muualla? Missä?
- Kuinka kauan olet työskennellyt oikeustulkkinäkökulmasta ennen oheista tutkintoa?
- Miten koet, että viranomaiset näkevät roolisi?
  - yhtenäinen luottamus
- Oletko oikeustulkkipäätöksissä / aiotko hakea oikeustulkkipäätöksisiin? Miksi?
  - Jos päätöksissä, miten oikeustulkkipäätöksisiin pääsy on helpottanut työtäsi oikeustulkkinäkökulmasta
- Mikä oli hyödyllisintä opinnoissasi?
- Mitä uutta olet oppinut?
- Mitä jäit kaipaamaan?
- Millä tavoin tulkkauskesi on muuttunut opintojen jälkeen?
- Miten koulutuksessa on otettu huomioon koulutettavien erilaiset koulutus- ja kokemustasot?
- Pääsiko teoriaa kokeilemaan käytännössä?
- Koetko oikeustulkin ammatin nyt erilaisena kuin ennen opintojen suorittamista? Miten?
- Miten opinnot ovat helpottaneet työtäsi oikeustulkkinäkökulmasta?

Oikeustulkin etiikka ja ammattisäännöstö

- Miten pystyt erittelemään työtilanteissa sellaiset tehtävät, jotka eivät kuulu tulkille?
- Millä tavalla käsität tulkin eettiset ohjeet sekä ammattisäännösten ja miten käsityksesi muuttunut opiskelun myötä?
- Millä tavalla valmistaudut tulkkauskesiä?
- Miten kehität / pidät yllä ammattitaitoasi?
  - Miten hankit ja hyödynnät palautetta?

- Miten seuraat alan kehitystä

Työkielen ja kulttuurin hallinta

- Mitkä ovat työkielesi?
- Miten B-työkielen kieli- ja viestintätaitoa harjoitellaan?
  - hyödyt ja puutteet.
- Miten kulttuurintuntemuksesi on edistynyt opintojen ansiosta? Suomen ja tulkkaamasi toisen kielen kulttuurin.

Oikeustulkkaustaito ja toimintaympäristö

- Miten harjoittelette erilaisia tulkkauskeinoja? (Konsekutiivi-, kuiskaus- ja prima vista -tulkkaus)
- Miten tunnistat ja valitset oikeustilanteeseen parhaiten sopivan tulkkausmenetelmän?
  - Milloin on parasta muuttaa tulkkausmenetelmää?
- Mikä on muistiinpanojen tärkeys?
- Millaista tulkkausteknologiaa pääsitte kokeilemaan?
  - etätulkkaus, kopit
- Miten eri viranomaismenettelyt eroavat toisistaan?
- Mitä olet oppinut juridiikan perusteista? Mikä oli sinulle uutta?
- Käytiinkö jotakin tiettyä oikeudenalaa erityisesti läpi?

Liite 2: Haastatteluosuostumus

Olen tulkkauksen opiskelija Helsingin yliopistosta ja etsin haastateltavia oikeustulkkausta käsittelevää pro gradu -tutkielmaani varten. Tutkimukseni tavoitteena on selvittää, kuinka oikeustulkkaukseen rekisteriin merkitsemiseen tähtäävä koulutus vastaa oikeustulkkausalan työn haasteisiin sekä rekisteriin merkitsemisen edellytyksiin. Tutkimuksessani pyrin tarkastelemaan opetuksen tavoitteiden toteutumista tulkin näkökulmasta.

Haastattelussa kerätty aineisto käsitellään sekä säilytetään luottamuksellisena ja haastateltavien anonymiteettia suojellaan tutkielmassa. Anonymiteetin turvaamiseksi mahdolliset haastateltavan tunnistettavuuteen johtavat yksilöivät vastaukset anonymisoidaan. Anonymisointia haastatteluaineistoa pääsevät tarkastelemaan itseni lisäksi ainoastaan graduohjaajani. Tutkielman valmistuttua materiaali tuhoetaan.

Haastateltavalla on oikeus milloin vain keskeyttää osallistuminen tutkimukseen tai kieltäytyä vastaamasta hänelle esitettyyn kysymykseen. Haastattelu kestää yhden tunnin ja se nauhoitetaan ääninauhalle, jonka jälkeen osa haastattelusta kirjoitetaan tekstitiedostoksi.

Suostun haastatteluun ja olen lukenut yllä olevan selostuksen tutkimuksen kulusta.

Paikka ja aika

Allekirjoitus

Summary

Niina Nyberg

Pro gradu thesis

Translation and Interpreting Communication

Department of Languages

University of Helsinki

May 2020

Legal Interpreter Training in Finland – Interpreter’s Perspective

Introduction

In 2007 the Ministry of Education commissioned a group of experts containing representatives from different Finnish authorities and interpreting professionals to conduct a report on legal interpreting in Finland. The objective of the report was to investigate current challenges in the field of legal interpreting and to establish potential measures for improvement. International cooperation and freedom of movement has accelerated the inflow of foreign citizens, and the foreign-language speaking population in Finland has doubled in the past decade. In this context, foreign-language speaker refers to a person whose native language is some other than Finnish, Swedish or Sami. As the authorities are unable to use the national languages to communicate with a growing number of the population, interpreters are needed. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 2, 7–8; Tilastokeskus 2019.)

Every private individual has the right to use the national languages of Finland, Finnish or Swedish, in court proceedings, and an individual who speaks neither of the languages needs an interpreter (Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4). A person has the right to be heard in his or her own language and is entitled to free interpretation arranged by the authority in a matter initiated by an authority that directly affects his or her fundamental rights (Kielilaki 6.6.2003/423: Sections 10 and 18). The report on legal interpreting (2008) established a base for improvements to ensure that due

process of law can be provided to foreign-language speakers. In addition to the report, the Directive 2010/64/EU of the European Parliament and of the Council of 20 October 2010 on the right to interpretation and translation in criminal proceedings further accelerated the process by recommending the member states to create a curriculum in legal interpreting and a system of accreditation, certification and registration for legal interpreters. Training programmes and a register of legal interpreters have since been established in Finland.

In my thesis, I studied how successfully the recommendations for legal interpreter training introduced in the report have been established from the perspective of interpreters. As the common objective for both the report and the Directive was to devise a curriculum and to create an accreditation system for legal interpreters, I interviewed interpreters who are studying in training programmes from which a graduate can apply to the Finnish register of legal interpreters. The data was collected by interviewing four interpreters who studied in either Tampere Adult Education Centre, University of Helsinki or Diaconia University of Applied Sciences.

Legal Interpreter Training

In Finland, legal interpreting can be studied at an upper secondary vocational level or tertiary level. This chapter will discuss the legal interpreting training from which the graduate can apply to the register of legal interpreters.

The first specialist vocational qualifications (*oikeustulkin erikoisammattitutkinto*) in legal interpreting stemmed from the Directive 2010/64/EU on the right to interpretation and translation in criminal proceedings. The examination and training have been offered by Tampere Adult Education Centre (TAKK hereafter) since 2015. (Oikeus.fi 2017.) TAKK offers upper secondary vocational level qualifications in legal interpreting, and the qualifications and training are aimed for professional interpreters. The training can be moulded to fit the student's needs, and it is possible to complete while working. (Pontto 2017: 15.)

At the tertiary level, the University of Helsinki offers a Master's Programme in Legal Interpreting (120 credits) and the University of Tampere offers a 35-credit court interpreting study module as a part of their Master's Programme in Multilingual Communication and Translation Studies (Helsingin yliopisto 2020; Tampereen

yliopisto 2020). Graduates from both programmes are eligible to apply for the register of legal interpreters (Opetushallitus 2020c). In comparison to TAKK, the legal interpreting studies at the University of Helsinki are full-time and most of the courses are taught face-to-face (T. Kinnunen, personal email, 8.5.2020; Helsingin yliopisto 2020).

Diaconia University of Applied Sciences (Diak hereafter) offers a specialist training in legal interpreting for those who already have a tertiary degree and previous experience in the fields of interpreting or law (Diak 2019a). This programme, that consists of 40 credits, welcomed its first students in 2018. Diak also offers a BA Degree Programme in Public Service Interpreting after which the graduate can also apply to the register of legal interpreters. The degree consists of 210 credits and lasts approximately 3.5 years, and is thus longer than any of the legal interpreting trainings. (Rissanen 2015; Opetushallitus 2020c).

Findings

In this chapter, I will analyse how well the recommended measures for legal interpreter training established in the report for legal interpreting have been implemented from interpreters' perspective. I will also briefly compare the established curricula to that recommended by the group of experts.

Interpretation in court and in criminal proceedings has a direct effect on a person's status, and an incompetent interpreter can pose a risk to a person's due process. Because interpreting has such a strong influence on the communication between an official authority and a private individual, the group of experts recommended that the training for legal interpreters should be arranged by a competent educational authority such as a university or a university of applied sciences (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 36–37). Currently training is offered at a tertiary level by the University of Helsinki, University of Tampere and Diaconia University of Applied Sciences (Diak). Tampere Adult Education Centre (TAKK) offers training at a vocational level. Another recommendation was to arrange flexible and cohesive study modules that interpreters of spoken and sign languages can take part in. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 37.) According to the interviewees, interpreters of sign language and different spoken languages participated in the same courses. The duration of the courses varied

between the educational institutions, and some of the interviewees chose their course specifically for the shorter duration. University studies are full-time studies, whereas Diak and TAKK offered training where the student is able to study remotely and work at the same time. According to the collected data, most of the recommendations have been accomplished in the curricula as the training is flexible and comprises cohesive study modules, includes interpreters of different languages (including sign language) and it is provided by established educational institutions.

It was further recommended that students' varied backgrounds would be taken into consideration in the training. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 37.) However, all institutions but TAKK require a tertiary degree, and all training programmes require previous experience from its applicants. Another factor creating inequality amongst the applicants is the availability of languages. Training is only available in certain languages. For example, one of the interviewees waited for three years to receive training in his or her language pair.

Another proposal was to authorise interpreters utilising the translator authorisation system, already established in Finland, as a model for interpreter authorisation (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 37–38). However, the established systems only have few things in common. To become an authorised translator, one needs to pass an exam, after which one can apply for the right to practise as an authorised translator. Most applicants take the exam without preparatory training. (Opetushallitus 2017: 39.) One of the prerequisites for an interpreter to qualify for the register of legal interpreters is training (Laki oikeustulkkiprekisteristä 2015/1590). Unlike authorised translators, whose title is protected, a registered legal interpreter does not have the same legal rights to his or her work. Anyone can operate under the title of legal interpreter whether they have been registered or not. Thus, the system in place for legal interpreting is more focused on training than authorisation, and therefore it can be deduced that the two systems are not alike. The register of legal interpreters could be viewed the closest equivalent of an authorised interpreter, but it only remotely resembles that of authorised translators.

According to the report by the group of experts (2008: 24–25), authorities considered the lack of trust in an interpreter's expertise as one of the most common issues. Thus, it was recommended that the legal interpreting students were offered legal studies for

them to be able to comprehend the principles of different legal procedures. The curriculum should also include ethics, language training and practical training in different interpreting methods. (Asiantuntijaryhmän raportti 2008: 37, Appendix 3.) The interviewees named legal studies as the most useful part of the training and claimed that the knowledge of different legal procedures has eased their work. Practical courses on different interpreting methods were also considered useful. However, the interviewees were of the opinion that the most common method practised, a combination of chuchotage and prima vista interpreting, did not meet the realistic requirements of court room interpreting, as most of the communication comprises spontaneous speech.

All the interviewees had received training in ethics during their studies. The common view seemed to be that all the interpreters who had entered the training were aware of the importance of their role before the training. All the interviewees also received training in legal terminology, as was recommended by the group of experts, but other type of language learning had been left to minimum. The Master's Degree from University of Helsinki includes Finnish language studies, but institutions such as TAKK and Diak did not provide language training. According to the interviewees, the student was expected to be proficient in both working languages prior to admission. Even though the group of experts (2008: 37) recommended inclusion of language studies (especially written and spoken Finnish language studies), an in-depth language training has not been applied in most of the training curricula.

Conclusions

According to the obtained data, the recommendations to improve legal interpreter training stated in the report on legal interpreting have been implemented quite efficiently in the training. In Finland, training is provided by several educational institutions that offer flexible and comprehensive study modules. The curricula differ between institutions in terms of e.g. flexibility and duration. The education system for legal interpreters has not, however, been strongly influenced by the authorised translator system as was expected. Instead, the register of legal interpreters could be considered the closest equivalent to the translator authorisation, yet it does not grant the registered interpreters with sole rights to practice the profession as the title of a

legal interpreter is not protected by law. Instead, the legal interpreting system appears to focus on training rather than authorisation.

The interviewees considered legal studies and legal terminology to be one of the most beneficial parts of training. Practical courses were also considered to be useful, but the combination of chuchotage and prima vista methods received criticism as it is not used as much in real court settings. Instead, the interviewees wished to practice interpreting in simulated court sessions.

The training of legal interpreters has been less successful in taking into consideration the differences in the backgrounds of interpreting students. An admission requirement for most of the training programmes is a tertiary degree and previous experience in interpreting. In addition, training is available only to certain languages, which rules out interpreters of some languages. The findings in the report (2008: 24–26, Appendix 3) demonstrate that the lack of trust was directed mostly towards interpreters of rare languages. The interviewees were aware of the importance of their role as the conveyer of information in a legal setting. In addition, all of them had previous experience in legal interpreting and a tertiary degree. It could, thus, be deduced that the interpreters who apply for legal interpreting training are likely to be professional interpreters who want to ensure that they are able to protect their clients' due process of law. Therefore, it is possible that the group that, according to the report, need training the most, the interpreters of rare languages with no previous education, is excluded from training programmes.

Although, there are some weaknesses in the system, the legal interpreter training in Finland is heading in the right direction. The training is still taking its early steps in Finland, but it appears to be expanding. The interpreting students that were interviewed for this study had not finished their studies at the time of the interviews, and in order to obtain more accurate results, further studies should be conducted with more interpreters once there are more graduates from training programmes. Based on the results of this study, even though there is still room for improvement, the interviewed students appeared content with their training.